

Parlament České republiky
POSLANECKÁ SNĚMOVNA
2021
8. volební období

Závěrečná zpráva vyšetřovací komise k ekologické katastrofě na řece Bečvě

Obsah

1. Úvodní slovo	2
2. Popis události	3
2.1. Skutkové události a dotčená právní úprava	3
a) Činnost Hasičského záchranného sboru	3
b) Činnost vodoprávních úřadů	4
c) Činnost Krajského úřadu Olomouckého kraje	7
d) Činnost České inspekce životního prostředí (ČIŽP)	7
e) Činnost správce toku	9
f) Další skutečnosti zjištěné komisí	9
2.2. Relevantní právní úprava	11
a) Vodní zákon	11
b) Zákon o IZS	12
c) Zákon o prevenci závažných havárií	12
d) Zákon o krizovém řízení	13
e) Zákon o ekologické újmě	13
3. Činnost komise	14
4. Zjištěná pochybení a nedostatky	14
a) Situace před havárií	14
b) Ohlášení havárie	15
c) Přítomnost orgánů	16
d) Určení příslušného vodoprávního úřadu, řízení prací	17
e) Koordinace orgánů	18
f) Odběr vzorků	19
g) K odběru vzorků u vyústění	20
h) Analýza vzorků	20
ch) K aplikaci krizového zákona	20
i) Aplikace zákona o ekologické újmě	21

j) K trestnímu řízení a práci Policie ČR	22
5. Souhrn zjištěných pochybení a nedostatků ve stávající právní úpravě	23
5.1. Shrnutí zjištěných pochybení a nejasností	23
5.2. Shrnutí již provedených opatření	25
5.3. Navržená legislativní a metodická opatření	25
5.4. Další doporučení vyšetřovací komise	28
6. Závěr	28
7. Použité zkratky	29

1. Úvodní slovo

Řeka Bečva je významným přítokem řeky Moravy, a přestože její tok byl v minulosti výrazně regulován, je v současné době v úseku kolem Hustopečí nad Bečvou vzácným příkladem přirozeně meandrujícího toku a zachovalé přírody. V řece a jejím bezprostředním okolí žije až 13 druhů ohrožených brouků z Červeného seznamu IUCN, přičemž výskyt ohrožených vodních brouků je zde na poměry ČR mimořádně vysoký.¹ Úsek Hustopeče–Štěrkáč, který sleduje tok řeky Bečvy, je přírodní památkou ČR a je evropsky významnou lokalitou v rámci soustavy NATURA 2000. Kromě toho je řeka Bečva také důležitou rybářskou a rybí lokalitou – v řece se vyskytoval např. chráněný hrouzek Kesslerův. Dále na řece od Hranic směrem k Přerovu leží další evropsky významná lokalita Bečva – Žebračka, na níž se vyskytují chráněné druhy vodních živočichů jako hrouzek Kesslerův, vevrub tupý nebo kuňka ohnivá. Z tohoto hlediska jakékoliv úniky nebezpečných látek do řeky Bečvy mohly mít vážný dopad na unikátní charakter tohoto území a ohrožené živočichy, kteří se v něm nacházejí. S ohledem na závažnost skutečných i možných důsledků havárie ze dne 20. září 2020 a s ohledem na pochybnosti, které se týkaly postupu veřejných orgánů, se Poslanecká sněmovna PČR rozhodla zřídit vyšetřovací komisi ke zjištění okolností této katastrofy a vyvození patřičných důsledků tak, aby se podobná situace na Bečvě ani na jiném místě již neopakovala.

Vyšetřovací komise k ekologické katastrofě na řece Bečvě byla zřízena usnesením PS PČR č. 1624 ze dne 21. dubna 2021 k vyšetření havárie na řece Bečvě s počátkem 20. září 2020, při níž bylo zasaženo rozsáhlé území vodního toku Bečva (cca 40 km) a současně území několika obcí s rozšířenou působností, jakož i území dvou krajů (Zlínského a Olomouckého kraje). V době zřízení a jednání vyšetřovací komise i v době vypracování závěrečné zprávy nebyl znám veřejnosti původce havárie ani přesné složení látek, které do řeky Bečvy unikly.

Vyšetřovací komise, třebaže byla zřízena již 21. dubna 2021, mohla zahájit svou činnost až po volbě své předsedkyně plénem sněmovny, ke které došlo dne 8. července 2021. Přes to, že vyšetřovací komisi byla vymezena velmi krátká doba k její činnosti, díky její činnosti a intenzivní spolupráci s příslušnými orgány vyšetřovací komise shromáždila všechny dostupné materiály a vyslechla z hlediska zjištění komise nejvýznamnější svědky. Zjištění, která měla na základě usnesení PS PČR vyšetřovací komise učinit a která z těchto důkazů vyplývají, jsou předložena v této zprávě. Přesto je potřeba upozornit na to, že fakticky začala vyšetřovací

¹ Konvička, O., Ezer, E., Trávníček, D., Resl, K., Trnka, F., Kašák, J., Kohout, V., Zelík, P., Bobot, L., Veselý, M. (2018). *Brouci (Coleoptera) řeky Bečvy a jejího okolí v místě plánované výstavby vodního díla Skalička*. I. část, s. 63–111.

komise pracovat bohužel až 30. července 2021. Členové komise tedy měli s ohledem na končící volební období Poslanecké sněmovny velmi malý časový prostor, a proto nebylo možné rozvinout práci komise v takovém rozsahu, jaký by daná problematika zasluhovala.

Důležitou skutečností, kterou je nezbytné na úvod zmínit a která ovlivnila vyšetřování a vymezila hranice zjištění vyšetřovací komise, je trestní řízení, jež je vedeno ve věci katastrofy na řece Bečvě. Vyšetřovací komise jako ústavní orgán podle čl. 30 Ústavy si je vědoma své vlastní úlohy v rámci systému dělby moci v ČR a skutečnosti, že v této věci trestní řízení nebylo stále ukončeno. Nehodlá tak v této fázi trestního řízení provádět paralelní vyšetřování odpovědnosti za katastrofické události, ke kterým na Bečvě došlo. Přesto, že vyšetřovací komise spolupracovala s orgány činnými v trestním řízení, nehodlá ohrožovat výsledky trestního řízení ani tím, že by ve svých zjištění uvedla skutečnosti, které jí orgány činné v trestním řízení v rámci součinnosti sdělily.

Cílem činnosti vyšetřovací komise tak nebylo zjistit viníka ekologické katastrofy, ale zejména přezkoumat postup orgánů, které se šetřením katastrofy zabývaly, a odhalit koncepční nedostatky v ochraně životního prostředí a v předcházení obdobným ekologickým katastrofám. Vyšetřovací komise se zaměřila zejména na postup jednotlivých orgánů bezprostředně po havárii a na to, zda je dostatečná současná právní úprava (zejména vodní zákon). Předmětem vyšetřovací komise nebyla otázka informování veřejnosti ani prověřování postupu orgánů činných v trestním řízení.

Tato závěrečná zpráva by v tomto ohledu měla být podkladem pro budoucí legislativní iniciativu, jež by měla napomoci tomu, aby se podobná katastrofa na Bečvě či kdekoli jinde neopakovala či aby mohla být případně řádně vyšetřena.

2. Popis události

2.1. Skutkové události a dotčená právní úprava

Vyšetřovací komise se pokusila rekonstruovat okamžiky katastrofy na základě svědeckých výpovědí, vysvětlení a dokumentů, které jí poskytly veřejné orgány a jiné zúčastněné osoby.

a) Činnost Hasičského záchranného sboru

Podle podkladů² Hasičského záchranného sboru (dále jen HZS) byly první masivní úhyny ryb v řece Bečvě pozorovány rybáři v 10:30 cca 1 km od mostu v Choryni po směru toku řeky, přičemž již okolo desáté hodiny bylo pozorováno zvláštní chování ryb. Zástupci Českého rybářského svazu prošli úsek řeky nad mostem v Choryni cca 0,5 km proti směru toku řeky a nezjistili žádný únik neznámé látky.

Jak vyplývá ze zprávy o zásahu³, úhyn ryb byl nahlášen Hasičskému záchrannému sboru Zlínského kraje (dále jen HZS Zlín) ve 12:34. Ve 12:46 došlo k zásahu příslušníků HZS ze stanice Valašské Meziříčí na daném úseku. Stejně jako rybáři i hasiči pozorovali v dané době nestandardní chování ryb – ryby se u hladiny pohybovaly velmi rychle, u dna byly klidnější. Vzhledem k tomu, že nebyly zaznamenány žádné látky ani jiné změny vodní hladiny, nebyla natažena norná stěna ani použit sorbent. Svědci z řad rybářů rovněž podle zprávy o zásahu pozorovali, že ryby mají poškozené žábry (přirovnávali toto poškození k popálení).

² Zpráva o zásahu HZS Zlín č. 7220005953.

³ Sorbenty jsou speciální prostředky k zachycení a odstranění nežádoucích kapalin.

HZS provedla odběr vzorku vody do čistého a dezinfikovaného kbelíku i s několika kusy uhynulých ryb postupně z levobřežní strany bylo provedeno měření pH vody lakmusovými papírky s naměřením hodnoty cca 6,5–7. Bohužel, mobilní detektor pro orientační zjištění běžných nebezpečných látek ve vodném roztoku nebyl dostupný, neboť byl mimo provoz, a proto k provedení této orientační zkoušky nedošlo. Vzorky byly předány pracovníku vodoprávního úřadu, tj. odboru životního prostředí Městského úřadu Valašského Meziříčí (dále jen pracovník vodoprávního úřadu VM), který se posléze dostavil na místo, a na jeho pokyn příslušníci HZS Valašské Meziříčí v 14:24 opustili prostor katastrofy s tím, že v případě potřeby budou znovu povoláni.

Na žádost pracovníka vodoprávního úřadu VM byla v 15:01 přes operační středisko HZS Zlín povolána výjezdní skupina chemické laboratoře HZS moravskoslezského kraje z Frenštátu, neboť nebylo možné dané vzorky odebrat vlastními silami. V 17:03 došlo k příjezdu výjezdní skupiny do Valašského Meziříčí. Poté byl výjezdní skupinou kontaktován pracovník vodoprávního úřadu VM a došlo k odběru vzorků z řeky Bečvy. Poté v 18:19 byly postupně odebírány vzorky vody od Ústí směrem k Teplicím nad Bečvou a Hranicím. Členové výjezdní skupiny rovněž převzali vzorky vody od hasičů, kteří je odebírali v Lipníku nad Bečvou a Hranicích. Ve 20:14 výjezdní skupina chemické laboratoře odjela zpět do Frenštátu pod Radhoštěm.

Informace plynoucí z těchto podkladů potvrdil v rámci svého vysvětlení na schůzi VK Bečva ze dne 9. srpna 2021 také zástupce ředitele HZS Zlín. Ten nad rámec shora uvedeného uvedl, že kolegové z Olomouckého kraje dostali oznámení o problémech v řece Bečvě cca v 11:57 a jednotka ve Valašském Meziříčí přijala oznámení až ve 12:33, a upozornil tak, že vznikla zásadní časová prodleva mezi zjištěním, že se něco děje, a tím, kdy byl aktivován záchranný systém a vodoprávní úřad na území Zlínského kraje. Dodal, že v případě havárie takového rozsahu je jakákoliv časová prodleva velký problém, jelikož se ztěžuje identifikace látky, zjištění stavu úniku atd.

b) Činnost vodoprávních úřadů

Vodoprávní úřad Hranice⁴

Podle podkladů vodoprávního úřadu v Hranicích⁵ byla tomuto úřadu nahlášena 20. 9. ve 12:08 ze strany Hasičského záchranného sboru Olomouckého kraje (dále jen HZS Olomouckého kraje) havárie na řece Bečvě s masivním úhynem ryb. Pracovnice vodoprávního úřadu Hranice se po konzultaci s úsekovým technikem Povodí Moravy, s. p., dostavila na místo havárie (přesný čas příjezdu není znám) – most přes řeku Bečvu, Hustopeče nad Bečvou, kde jí byla sdělena informace o dosavadním postupu HZS Olomouckého kraje, PČR, Povodí Moravy, s. p., a rybářů. Po konzultaci se správcem toku a s vodohospodářským dispečinkem rozhodla o nadlepšení odtoku z vodní nádrže Bystřička o cca 1,45 m³/s za účelem naředení kontaminantu, což se projevilo na odtoku Bystřičky v 13:00⁶. Později dorazil pracovník OI ČIŽP Olomouc a zúčastnění pracovníci se přesunuli do Skaličky k místu přejezdu přes řeku Bečvu, kde byla hasiči rozložena norná stěna (která byla vzápětí opět odstraněna kvůli její bezúčelnosti). Poté následoval výlov mrtvých ryb, který uskutečňovali hasiči i členové rybářského spolku. Ze zápisu o havárii sepsaného pracovníky vodoprávního úřadu Hranice

⁴ Vodoprávní úřad Hranice – zápis z havárie ze dne 20. 9. 2020 (vyhotoven 25. 9. 2020).

⁵ Městský úřad Hranice – odbor stavební úřad, životního prostředí a dopravy, oddělení životního prostředí.

⁶ Dopis ředitele Povodí Moravy, s. p., ze dne 6. 9. 2021, PM-40466/2021/5010.

vyplývá informace, že na místo havárie u mostu v Hustopečích nad Bečvou se v odpoledních hodinách dostavil pracovník OI ČIŽP Olomouc, který v 15:52 odebral vzorky kontaminované vody a kadáverů ryb z toku Bečvy v Ústí v místě přejezdu toku vybudovaného v rámci stavby PB PO Ústí – Skalička, kde aktuálně docházelo k úhynu ryb, říční kilometr 43.2. V zápisu o havárii vodoprávního úřadu Hranice není uveden přesný čas příjezdu pracovníka OI ČIŽP Olomouc na místo havárie. Je zde uveden pouze čas odběru vzorků kontaminované vody a kadáverů ryb. V závěru zápisu o havárii je uvedeno mimo jiné, že příčiny havárie řeší Policie ČR s vodoprávním úřadem Valašské Meziříčí. Vodoprávní úřad informoval potenciálně ohrožené odběratele vod o zastavení odběru kvůli možné kontaminaci.

Vodoprávní úřad Valašské Meziříčí⁷

Pracovníku vodoprávního úřadu Valašské Meziříčí (vodoprávní úřad VM)⁸ byla nahlášena Policií ČR v 12:47 mimořádná událost na řece Bečvě s masivním úhynem ryb. Pracovník se dostavil na místo havárie do lokality Choryňský most a věc konzultoval se zasahujícími hasiči, se zástupkyní Povodí Moravy, s. p., a s přítomnými členy dotčených rybářských spolků. Od hospodáře MO ČRS Choryně zjistil informaci, že k nahlášení události došlo na Policii ČR v 11:30 jednatelem MO ČRS Choryně, kdy se v Bečvě nad mostem v Choryni objevily ryby se ztrátou orientace. Následně mělo docházet k vyskakování ryb z vody na břeh a k následnému úhynu ryb jak ve vodě, tak na břehu. Dále mu bylo sděleno, že mnohem vážnější je situace dále po toku řeky. Přes to, že se rybáři pokusili najít zdroj ohrožení, nebyl tento zdroj nalezen, přičemž první zmatené ryby se objevovaly cca 680 m od Choryňského mostu proti proudu. Členové HZS Valašské Meziříčí nabrali vzorky vody (cca 2 l) a 7 kusů mrtvých ryb, které byly uloženy do lednice. Podle údajů vodoprávního úřadu voda na místě mírně zapáchala a byla průzračná s mírně nahnědlou barvou bez olejového znečištění.

Vzhledem k tomu, že pracovníkovi vodoprávního úřadu bylo příslušníky HZS sděleno, že nebyl kontaktován ČIŽP, byla v 14:30 kontaktována pohotovostní linka OI ČIŽP Olomouc s tím, že území obce s rozšířenou působností Valašské Meziříčí není v jejich působnosti, přičemž místně příslušná je pobočka OI ČIŽP Brno. Následně byla kontaktována brněnská pobočka ČIŽP a byl popsán stav události. Pracovníci OI ČIŽP Brno bylo telefonicky sděleno, že na pracovišti není přítomna akreditovaná osoba s oprávněním k odběru vzorků, a proto bylo doporučeno kontaktovat chemiky HZS Frenštát pod Radhoštěm, což pracovník vodoprávního úřadu učinil mezi 14:30–15:00. Veškeré dosud zjištěné informace byly pracovníkem vodoprávního úřadu konzultovány s OI ČIŽP Brno se žádostí o stanovení dalšího postupu. Bylo domluveno, že v případě potřeby a po následném zavolání by pracovníci ČIŽP přijeli na místo ve večerních hodinách.

S ohledem na blízkost závodu DEZA k místu havárie byl kontaktován dispečink této společnosti, zda v jejím areálu nedošlo k havárii. Ze strany dispečinku bylo sděleno, že žádná havárie nebyla hlášena. Poté bylo s dispečinkem dohodnuto, že budou odebrány nové vzorky u vyústního objektu na Byninském a Jasenickém potoku. Dále byly kontaktovány další společnosti – Cabot, spol. s r. o., CIE Plasty CZ, s. r. o., a SONAVOX, s. r. o. Tyto společnosti rovněž nehlásily žádnou ekologickou havárii, přičemž v poslední jmenované společnosti se nikoho nepodařilo kontaktovat.

⁷ Vodoprávní úřad Valašské Meziříčí – zápis.

⁸ Odbor životního prostředí (dále jen vodoprávní úřad VM).

Poté byla zahájena opětovná kontrola místa výskytu uhynulých ryb, tj. u mostu v Choryni. Na místě byl kontaktován člen rybářského svazu, který uvedl, že první změny v chování ryb začal pozorovat v 9:30, přičemž k prvním úhynům došlo v 10:00.

Po příjezdu HZS Frenštát pod Radhoštěm bylo dohodnuto, že bude odebrán vzorek vody nad soutokem vodních toků Juhyně s Bečvou a také kontrolní vzorek pod lávkou ve Lhotce nad Bečvou.

V 17:30 byla znovu provedena kontrola stavu a situace v lokalitě mostu u Choryně a byla zjištěna přítomnost pohybujících se ryb bez zjevných příznaků.

Následně pracovník vodoprávního úřadu VM předal veškeré zjištěné informace příslušníkům Policie ČR, územní odbor Vsetín, odbor hospodářské kriminality, kteří přijeli na soutok Juhyně a Bečvy. Ze záznamu o havárii dále vyplývá, že Policií ČR Vsetín byl odebrán vzorek vody. Není zde však upřesněno místo odběru ani čas.

Pracovník vodoprávního úřadu Valašské Meziříčí průběžně po celou dobu dne 20. 9. 2020 informoval o aktuální situaci na řece Bečvě v Choryni a okolí pracovníci vodoprávního úřadu Hranice a správce Povodí Moravy.

Ze zápisu o havárii č. j. MěÚVM 104601/2020 zpracovaného pracovníkem vodoprávního úřadu Valašské Meziříčí dále vyplývá informace, že zasahující hasiči HZS Valašského Meziříčí odebrali do plechového kbelíku vzorky vody v množství cca 2 litry a 7 ks uhynulých ryb, které byly vloženy do plastového pytle a předány pracovníkovi vodoprávního úřadu Valašské Meziříčí k dalšímu šetření. Již zde však chybí informace, jak pracovník se zajištěným materiálem naložil, nicméně ze svědecké výpovědi (viz níže) vyplývá, že vzorky byly uloženy do lednice, aby nedošlo k jejich degradaci. Tato skutečnost, tedy že vzorky vody odebrané do plechového kbelíku a uhynulých ryb byly předány pracovníkovi vodoprávního úřadu Valašské Meziříčí, je uvedena i ve zprávě o zásahu – technická pomoc HZS Zlínského kraje, ev. č. 7220005953, id. č. 1133761072.

Ráno 21. září 2020 došlo ke kontaktování pracovníků OŽP Zlín, vodoprávního úřadu Zlín a k opětovnému kontaktování ČIŽP.

V následujících dnech byly prověřovány lokality možného úniku a odebírány vzorky včetně zapáchající šachty se stojatou vodou v katastrálním území Lhotka nad Bečvou, jejíž vyústění se však nepodařilo dohledat. Ve spolupráci s ČIŽP byly vytipovány společnosti, z jejichž provozoven by mohlo dojít k úniku. Došlo ke kontrole lagun ve společnosti DEZA, a. s., které vizuálně byly v pořádku (včetně živých ryb, mechů a řas). Dále byly kontaktovány společnosti Energoaqua, a. s., Sonavox, s. r. o., Cie Plasty, s. r. o, které nepotvrdily žádnou havárii. Byla provedena kontrola společnosti Strabag, a. s., ve které bylo vše v pořádku. Během dne byly odebírány vzorky uhynulých ryb a vody. Dne 23. 9. 2020 byly provedeny odběry vzorků z vyústění z areálu společnosti Energoaqua, a. s.

Komise vyslechla jako svědka zasahujícího pracovníka vodoprávního úřadu ve Valašském Meziříčí. Dotazy komise se týkaly mimo jiné časových nesrovnalostí ohledně přítomnosti pracovníků ČIŽP. Svědek zopakoval, že kontaktoval ČIŽP Olomouc ve 14:15, kdy byl ujištěn o příjezdu inspektora. Poté následoval druhý telefonát, kde mu bylo sděleno, ať se obrátí na místně příslušný inspektorát v Brně, neboť inspektorát Olomouc řeší Hranice. Na žádost o pomoc s odběrem vzorků uskutečněnou před třetí hodinou odpolední vůči inspektorátu ČIŽP

v Brně jej odkázala na laboratoř HZS Frenštát. Pokud jde o přítomnost pracovníka ČIŽP na mostě v Choryni od 13:30 do 15:15, svědek jej nepotkal. Podle komisi poskytnutých podkladů ČIŽP to bylo z toho důvodu, že v té době se pracovník ČIŽP Olomouc nacházel na mostě v Hustopečích nad Bečvou. Jeho přítomnost dokazují údaje z fotoaparátu, které ukazují čas pořízení snímků 14:29. Na dotaz ohledně odběrů vzorků ze strany rybářů a jejich předání svědkovi svědek uvedl, že na daném místě k odběru vzorků ze strany rybářů nedošlo (to se týkalo vodoprávního úřadu Hranice). Další dotazy se týkaly případné budoucí prevence, tj. aktualizace seznamu vyústění, standardizovaných postupů či metodik, mechanismu odběru vzorků. S ohledem na seznam vyústění svědek uvedl, že v rámci jejich územní kompetence došlo k jejich aktualizaci. Ohledně nějakého standardizovaného postupu či metodologie řešení obdobných událostí svědek uvedl, že nic závazného neexistuje. Pokud jde o problematiku vyhodnocování vzorků, svědek uvedl, že jejich vodoprávní úřad nemá bohužel k dispozici laboratoře, které by zpracovaly analýzu vzorků bezodkladně, např. o víkendu. Na závěr výsledku se svědek vyjádřil k případným opatřením k zabránění dalších havárií. Podle jeho názoru není řádně upravena problematika evidence staveb, které mohou odvádět kontaminanty, není zajištěna činnost laboratoří v režimu 24/7 a rovněž nejsou přesně stanoveny meze kompetencí a odpovědnosti orgánů a metodika postupu.

Komise v této souvislosti rovněž vyslechla krajského ředitele Policie ČR ve Zlíně. Jak bylo výše uvedeno, vodoprávní úřad VM uvádí v záznamu o havárii ze dne 24. 9. 2020, že datum a čas prvního ohlášení havárie na Policii ČR byl 20. 9. 2020 v 11:30. Tento čas je ale v rozporu s tím, co prezentuje PČR. Ze sdělení PČR vyplývá, že první ohlášení havárie nastalo ve 12:22.

c) Činnost Krajského úřadu Olomouckého kraje

Ze záznamů koordinačních schůzek KÚ OK vyplývá, že ve dnech 21. 9. 2020, 22. 9. 2020 a 24. 9. 2020 proběhly koordinační schůzky k řešení likvidace a odstranění následků havárie na řece Bečvě.

d) Činnost České inspekce životního prostředí (ČIŽP)

Činnost Oblastního inspektorátu České inspekce životního prostředí Olomouc – OI ČIŽP Olomouc

Ze zápisu o mimořádné situaci na úseku životního prostředí OI ČIŽP Olomouc ze dne 20. 9. 2020 a ze svědecké výpovědi ředitele ČIŽP vyplývá, že dne 20. 9. nahlásil dispečer HZS Olomouckého kraje v 12:07 na havarijní telefon OI ČIŽP Olomouc událost, při které došlo k velkému úhynu ryb na řece Bečvě v úseku Hustopeče nad Bečvou a obce Špičky. ČIŽP provedla telefonickou konzultaci s vodoprávním úřadem MěÚ Hranice a HZS OI, přičemž bylo potvrzeno, že zdroj kontaminace je pravděpodobně mimo Olomoucký kraj, v oblasti Valašského Meziříčí. Zástupce ČIŽP na základě zjištěných skutečností informoval OI ČIŽP Brno a ředitele OI Olomouc. Následně zástupce OI ČIŽP Olomouc v 13:35 vyjel na místo.

ČIŽP se dostavila na místo cca v 14:15 (podle zápisu inspektora) a provedla místní šetření za účasti zástupce vodoprávního úřadu, HZS a PČR. Zároveň bylo telefonicky ověřeno, že v okolí VM provádí šetření místně příslušný vodoprávní úřad společně s HZS a PČR.

V průběhu šetření byl HZS proveden odběr vzorků z toku po celé délce zasaženého území. Bylo dohodnuto opětovné kolo monitoringu téhož dne, které provede laboratoř HZS z Frenštátu pod Radhoštěm.

Zástupce OI ČIŽP Olomouc odebral vzorek vody a uhynulých ryb společně s vodoprávním úřadem MěÚ Hranice v 15:40 z toku Bečva v Ústí v místě přejezdu toku vybudovaného v rámci stavby „PB PO Ústní – Skalička“, kde aktuálně docházelo k úhynu ryb, byla zde nainstalována normá stěna a probíhal zde sběr uhynulých ryb. Poté se zástupce ČIŽP přesunul do Hustopečí nad Bečvou a provedl orientační monitoring bezobratlých živočichů. Bylo zjištěno, že minimálně část makrobentos přežila, a byla pořízena fotodokumentace.

Inspektor ČIŽP ukončil terénní šetření v 17:00 a v 17:30 předal vzorky do laboratoře Státního veterinárního ústavu Olomouc.⁹

V zápise o mimořádné situaci na úseku životního prostředí č. j. ČVIŽP/48/2020/3566 zpracovaného konajícím službu inspektorem je konstatováno, že kontaminace byla senzoricky nepozorovatelná, rozpuštěná ve vodě, s vysokou toxicitou pro ryby, množství, zdroj a příčina doposud nezjištěny. Dále je zde uvedeno, že byl zjištěn masivní úhyn ryb v úseku Hustopeče nad Bečvou až po město Hranice.

Dne 21. 9. bylo ČIŽP zahájeno inspekční šetření, jehož předmětem byl monitoring toku a odběr vzorků vody. Řízení pokračovalo i v následujících dnech.

Činnost Oblastního inspektorátu České inspekce životního prostředí Brno – OI ČIŽP Brno

Inspektorka OI ČIŽP Brno se na místo havárie na toku Bečva spadající do místní příslušnosti OI ČIŽP Brno nedostavila, ačkoliv byla pracovníkem vodoprávního úřadu Valašské Meziříčí vyrozuměna o mimořádné události týkající se znečištění významného vodního toku Bečva s následným úhynem ryb a požádána o stanovení dalšího postupu ve věci. Celou věc konzultovala pouze telefonicky a přislíbila, že v případě potřeby a opětovného zavolání se pracovníci OI ČIŽP Brno dostaví na místo havárie ve večerních hodinách. Interní zápis mimořádné události ze dne 20. 9. 2020 nebyl sepsán vzhledem ke skutečnosti, že se zástupce OI ČIŽP Brno fyzicky šetření v den havárie neúčastnil – jak vyplývá ze záznamu o havárii, pracovník VPÚ Valašské Meziříčí na základě telefonické dohody a konzultace získaných informací s ČIŽP Brno organizoval práce na inkriminovaném místě s tím, že v případě potřeb dorazí zástupci ČIŽP Brno ve večerních hodinách.

Inspektor OI ČIŽP Olomouc držící služební pohotovost provedl telefonickou koordinaci, kromě jiného o skutečnosti informoval OI ČIŽP Brno v 13:20.

V 14:30 Vodoprávní úřad VM kontaktoval OI ČIŽP Olomouc a následně i OI ČIŽP Brno.

V 14:42 vodoprávní úřad VM kontaktoval OI ČIŽP Brno s oznámením o úhynu ryb v oblasti Hustopečí nad Bečvou. Dle informací ČIŽP¹⁰ byla pracovníkovi vodoprávního úřadu sdělena nutnost kontaktovat HZS, PČR a správce povodí, případně hygienickou stanici. OI ČIŽP Brno také připomněla nutnost ovzorkovat místní vyústění do toku Bečvy. Bylo rovněž sděleno, že ČIŽP nemá akreditované laboratoře, a proto se měl pracovník dohodnout s jinými přítomnými subjekty (HZS, Povodí Moravy). Dále mělo být domluveno, že vodoprávní úřad provede odběry u vyústění s pracovníky těchto akreditovaných laboratoří. Rovněž OI ČIŽP Brno měla upozornit na blízkost společnosti DEZA, a. s., a bylo doporučeno vše zaznamenávat. Kromě

⁹ Informace získané z dokumentu Podklad ke kauze havárie na Bečvě s detailním zaměřením na činnost ČIŽP a ostatních subjektů v prvních dnech havárie (20. 9. – 22. 9. 2020), vypracovaného ČIŽP, a z výsledku ředitele ČIŽP.

¹⁰ Poznatky získané z dokumentu Výsledná zpráva o šetření ve věci odběru a zpracování vzorků a dalších souvislostí v případě „Havárie na řece Bečvě dne 20. 9. 2020“ a z výsledku ředitele ČIŽP.

toho byly poskytnuty další informace ohledně nakládání se vzorky apod. Bylo domluveno, že v případě stále probíhajících potřeb a po následném zavolání by zástupci ČIŽP přijeli na místo. ČIŽP byly sděleny informace o vhodnosti kontaktovat chemiky HZS Frenštát pod Radhoštěm, kteří byli kontaktováni mezi 14:30–15:00. Informace o jejich dojezdu byla cca 17:00.

Okolo 15:00, po provedení osobního šetření inspektorem OI ČIŽP Olomouc na místě havárie – most Hustopeče nad Bečvou, o zjištěných skutečnostech telefonicky informoval havarijní službu OI ČIŽP Brno s tím, že se jedná o havárii většího rozsahu.

V 17:30 rovněž pracovník vodoprávního úřadu VM telefonicky konzultoval s havarijní linkou OI ČIŽP Brno ohledně vzorků, které měly být předány do laboratoře HZS Frenštát pod Radhoštěm (nicméně podle výpovědi svědka se rozlil při přepravě v autě).¹¹

OI ČIŽP Brno neinformovala o havárii ředitele.

V pondělí 21. 9. došlo k šetření u laguny společnosti DEZA, a. s., ale bez odběru vzorků. Poté došlo k vizuálnímu šetření u drážního tělesa vyhloubeného společností Strabag, a. s., bez odběru vzorků. U výústního objektu společnosti Energoaqua, a. s., došlo s ohledem na vizuální a pachová zjištění k odběru vzorků. ČIŽP uvádí, že analýza vzorků byla zaměřena mimo jiné na kyanidy. Ve středu 23. 9., ve čtvrtek 24. 9. a v pátek 25. 9. šetření pokračovalo v dalších skutečnostech.¹²

Vyšetřovací komise ověřila výše uvedené postupy ČIŽP podle svědecké výpovědi. Podle svědecké výpovědi bylo také zjištěno, že pracovníci OI se o výskytu nadlimitního množství kyanidu ve vzorcích dozvěděli v nočních hodinách 23. 9.

e) Činnost správce toku

Podle svědecké výpovědi před vyšetřovací komisí se správce toku z Povodí Moravy – úsekový technik – dostavil ve 12:20 na místo havárie, posléze byl vystřídán po hodině krizovým technikem. Došlo k umístění norných stěn, nicméně se usoudilo, že látku není možné nornou stěnou ani sorbentem likvidovat, proto bylo po poradě s vodoprávním úřadem navrženo zředění látky – zvýšení odtoku z Bystřičky. Byla nabídnuta součinnost vodoprávnímu úřadu, ta byla odmítnuta. Bylo dohodnuto předání vzorků do laboratoře VAK Vsetín a HZS Frenštát. Podle výpovědi správce toku OI ČIŽP Olomouc přijela na místo před 15:45, poté doplněno na 15:30. Poté v 15:52 měl zástupce OI ČIŽP Olomouc odebírat vzorky.

Dne 22. 9. 2020 ČIŽP požádala o součinnost s tím, že dodala ve středu 23. 9. 2020 ráno čtyři vzorky k vyšetření.

Povodí Moravy svolalo krizový štáb, došlo ke kontaktování kolegů z Rakouska a Slovenska a dalším zvýšením průtoků. Dne 23. 9. 2020 probíhal odběr dalších vzorků, koncentrace klesaly. Dále Povodí Moravy spolupracovalo zejména na zarybnění řeky Bečvy.

f) Další skutečnosti zjištěné komisí

Vyšetřovací komise si na své výjezdní zasedání, které proběhlo ve Zlíně dne 9. srpna 2021, pozvala také zástupce Českého rybářského svazu a zástupce dobrovolníků, kteří pomáhali s odstraňováním katastrofy, a další osoby. Zástupce Českého rybářského svazu komisi sdělil,

¹¹ Podle zápisu bylo dohodnuto, že bude odebrán vzorek vody nad soutokem vodních toků Juhyně s Bečvou a také kontrolní vzorek pod lávkou ve Lhotce nad Bečvou – viz s. 5.

¹² Poznatky získané z dokumentu Výsledná zpráva o šetření ve věci odběru a zpracování vzorků a dalších souvislostí v případě „Havárie na řece Bečvě dne 20. 9. 2020“ a z výsledku ředitele ČIŽP.

že informaci o úhynu ryb obdržel ve 12:00 a ve 12:05 zahájil koordinaci členů rybářského svazu. Zástupce rybářského svazu vyjádřil nespokojenost nad přístupem ČIŽP a uvedl, že podle jemu známých svědků se pracovníci ČIŽP dostavili na místo katastrofy po 16. hodině, a nikoliv v 14:15, jak tvrdí ČIŽP. Zástupce rybářského svazu dále uvedl, že podle jeho názoru havárii nemusely způsobit pouze kyanidy, ale možná i směsice různých látek, neboť při ohledání neměly ryby žábry v barvě zralých třešní, což by prokazovalo kyanidovou otravu. V této souvislosti dále komisi sdělil, že ještě několik dní po událostech zasahující rybáři cítili z vody chlor a projevovaly se u nich specifické zdravotní potíže.

Informaci, že byl v řece cítit chlor, je v rozporu se svědeckými výpověďmi pracovníků dotčených orgánů, kteří byli v dané době na inkriminovaném místě – VPÚ VM, Hranice, ČIŽP Olomouc, povodí Moravy, HZS. Zástupce ředitele HZS Zlín jasně na jednání ve Zlíně potvrdil, že identifikovali zápach, ale nikoliv chlor. Totéž ve své svědecké výpovědi potvrdil i ředitel Povodí Moravy. Informace, že byl z řeky cítit chlor, zazněla od rybářů až zhruba dva dny po havárii na společném jednání zástupců dotčených orgánů.

Zástupce rybářského svazu rovněž projevil nespokojenost s činností státních orgánů – zejména vodoprávního úřadu VM a ČIŽP, kteří podle něj vzájemně nespolupracovali, popřípadě spolupracovali opožděně nebo událost v počátcích bagatelizovali. Komisi rovněž sdělil, že svaz podal podnět k zahájení řízení podle zákona o ekologické újmě.

Před komisí dále vystoupil také dobrovolník při likvidaci havárie, který rovněž vyjádřil nespokojenost nad přístupem státních orgánů. Podle jeho sdělení velitel HZS odmítl převzít jím nabrané vzorky s tím, že již příslušné vzorky odebrali. Doplnil, že mu není známo, zda někdo odebíral vzorky ve Valašském Meziříčí pod juříčskou výpustí, a vyjádřil pochybnost, že v neděli 20. září 2020 tam vůbec někdo byl.

Další osobou, která vyšetřovací komisi podala vysvětlení, byla ředitelka Krajské hygienické stanice Zlínského kraje (dále jen KHS). Ta komisi objasnila kompetence KHS a popsala činnosti, které KHS uskutečnila v průmyslových provozovnách ve Valašském Meziříčí a Rožnově pod Radhoštěm. Závěrem ředitelka uvedla, že orgán ochrany veřejného zdraví se zúčastňuje z hlediska zákona prevence závažných havárií, ale samotný výkon činnosti při haváriích nemá v kompetenci, takže KHS se havárie na řece Bečvě, o které se dozvěděla zprostředkovaně, neúčastnila.

Komise rovněž požádala o vysvětlení znalce, který byl požádán ČIŽP o zpracování popisu možných příčin havarijního znečištění toku Bečva. Znalec uvedl, že neexistuje registr možných vyústění do jednotlivých řek. Dodal, že pokud by takovýto registr existoval, tak by koordinace následných úkonů při havárii byla jednodušší a přehlednější, a zmínil, že povědomí o vyústěních do řek nemají ani příslušní správci povodí, kteří by však toto vědět měli, měli by znát případné zdroje problémů, aby v případě havárie mohli ihned reagovat. Podle informací znalce nedošlo v odpoledních hodinách po zjištění havárie k odběru zásadních vzorků na vyústěních z možných zdrojů kontaminace vody na řece Bečvě. To podle znalce způsobilo, že neexistují žádné přímé důkazy, které by mohly být využitelné pro určení odpovědného viníka havárie. Vzorky byly 21. září 2020 a v následných dnech odebrány na vyústí z Energoaqua, a. s., po celou dobu však nebyl odebrán žádný vzorek z vyústí DEZA, a. s. – až do 24. září 2020.¹³

¹³ Viz výpověď vedoucího vodoprávního úřadu Valašského Meziříčí.

2.2. Relevantní právní úprava

Právní úprava havárií na úseku vod je upravena především v těchto zákonech (a jejich prováděcích předpisech):

- zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů;¹⁴
- zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů (zákon o IZS), ve znění pozdějších předpisů;¹⁵
- zákon č. 224/2015 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými směsmi a o změně zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích (zákon o prevenci závažných havárií), ve znění pozdějších předpisů;
- případně zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (zákon o KŘ);
- případně zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů (zákon o ekologické újmě);
- případně zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů;
- podpůrně zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Podle platných právních předpisů se na řešení havárií na úseku vod podílejí tyto subjekty:

- vodoprávní úřady;
- Česká inspekce životního prostředí (ČIŽP);
- složky integrovaného záchranného systému (IZS);
- správce povodí;
- Ministerstvo vnitra, hejtman, starosta obce s rozšířenou působností;
- Ministerstvo zdravotnictví.

a) Vodní zákon

Vodní zákon obsahuje právní úpravu havárií v §§ 40 až 42. Podle § 40 odst. 1 se havárií rozumí „*mimořádné závažné zhoršení nebo mimořádné závažné ohrožení jakosti povrchových nebo podzemních vod*“.

Ustanovení § 41 uvádí povinnosti při havárii. Podle § 41 odst. 1 ten, kdo havárii způsobil (původce), je povinen činit bezprostřední opatření k odstraňování příčin a následků havárie. Řídí se přitom havarijním plánem, popřípadě pokyny vodoprávního úřadu a České inspekce životního prostředí.

¹⁴ Problematika je dále upravena v prováděcích předpisech k vodnímu zákonu:

- vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 450/2005 Sb., o náležitostech nakládání se závadnými látkami a náležitostech havarijního plánu, způsobu a rozsahu hlášení havárií, jejich zneškodňování a odstraňování jejich škodlivých následků;
- vyhláška Ministerstva zemědělství č. 178/2012 Sb., kterou se stanoví seznam významných vodních toků a způsob provádění činností souvisejících se správou vodních toků.

¹⁵ Prováděcím předpisem zákona o IZS je vyhláška Ministerstva vnitra č. 328/2001 Sb., o některých podrobnostech zabezpečení integrovaného záchranného systému.

Podle § 40 odst. 2 ten, kdo způsobí nebo zjistí havárii, je povinen ji neprodleně nahlásit Hasičskému záchrannému sboru České republiky nebo jednotkám požární ochrany nebo Policii České republiky, případně správci povodí. Ti jsou poté povinni neprodleně informovat příslušný vodoprávní úřad a ČIŽP. Řízení prací při zneškodňování havárií přísluší vodoprávnímu úřadu, který o havárii neprodleně informuje správce povodí (odst. 3). Vodoprávním úřadem je obecní úřad obce s rozšířenou působností, popř. krajský úřad při tzv. mimořádné situaci, kdy havárie přesáhne území správního obvodu obce s rozšířenou působností nebo možnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností (§§ 106 a 107 vodního zákona).

Podle § 41 odst. 4 vodního zákona, dojde-li k havárii mimořádného rozsahu, která může závažným způsobem ohrozit životy nebo zdraví lidí nebo způsobit značné škody na majetku, platí při zabráňování škodlivým následkům přiměřeně ustanovení o ochraně před povodněmi. Vyhláška č. 450/2005 Sb. stanoví, že určité postupy podle této vyhlášky se použijí pouze podle pokynů vodoprávního úřadu, uděleným jim v rámci řízení prací při zneškodňování havárie; vodoprávní úřad použití těchto postupů předem projedná se správcem vodního toku, popřípadě i se správcem povodí.

Ustanovení § 42 upravuje provádění opatření k nápravě.

Podle § 47 odst. 2 písm. g) správce povodí spolupracuje při zneškodňování havárií na vodních tocích. Správce vodního toku zpracovává podle § 6 odst. 8 vyhlášky MŽP č. 450/2005 Sb. plán opatření pro případ havárie.

Ustanovení § 112 vymezuje obecně roli ČIŽP kromě její role vodoprávního dozoru kontrolovat, jak podnikající fyzické nebo právnické osoby dodržují povinnosti stanovené vodním zákonem. ČIŽP rovněž spolupracuje s vodoprávními úřady a vede centrální evidenci havárií. Podle § 41 odst. 6 vodního zákona platí, že pokud si ČIŽP či Hasičský záchranný sbor České republiky vyžádají potřebné údaje od osob, které se zúčastnily zneškodňování havárie, jsou tyto osoby povinny je poskytnout.

b) Zákon o IZS

Zákon o IZS vymezuje integrovaný záchranný systém, stanoví složky integrovaného záchranného systému a jejich působnost, pokud tak nestanoví zvláštní právní předpis, působnost a pravomoc státních orgánů a orgánů územních samosprávních celků, práva a povinnosti právnických a fyzických osob při přípravě na mimořádné události a při záchranných a likvidačních pracích (§ 1). Mimořádnou událostí se rozumí škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací (§ 2 písm. b). Zákon o IZS rovněž definuje záchranné a likvidační práce.

c) Zákon o prevenci závažných havárií

Zákon o prevenci závažných havárií stanoví povinnosti právnických nebo podnikajících fyzických osob, které užívají nebo budou užívat objekt, kde je umístěna nebezpečná látka, a působnost orgánů veřejné správy na úseku prevence závažných havárií způsobených nebezpečnými látkami. Podle zákona o prevenci závažných havárií jsou provozovatelé objektů rozděleni do dvou skupin, skupiny A a skupiny B, a podle zařazení do skupiny zpracovávají na základě posouzení rizik závažné havárie bezpečnostní program či bezpečnostní zprávu, jejichž

součástí je kromě jiného i posouzení rizik závažné havárie, popis politiky prevence závažné havárie a popis systému řízení bezpečnosti (§§10 až 12).

d) Zákon o krizovém řízení

Zákon o krizovém řízení stanoví působnost a pravomoc státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků a práva a povinnosti právnických a fyzických osob při přípravě na krizové situace, které nesouvisejí se zajišťováním obrany České republiky před vnějším napadením, a při jejich řešení a při ochraně kritické infrastruktury a odpovědnosti za porušení těchto povinností (§ 1). Krizovou situací se rozumí mimořádná událost podle zákona o integrovaném záchranném systému, narušení kritické infrastruktury nebo jiné nebezpečí, při nichž je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav nebo stav ohrožení státu (krizový stav, § 2, písm. b). Stav nebezpečí je možné vyhlásit, jsou-li ohroženy životy, zdraví, majetek, životní prostředí, pokud intenzita ohrožení nedosahuje značného rozsahu a není možné odvrátit ohrožení běžnou činností správních úřadů, orgánů krajů a obcí, složek IZS nebo subjektů kritické infrastruktury (§ 3 odst. 1). Stav nebezpečí pro území kraje vyhlašuje hejtman.

e) Zákon o ekologické újmě

Zákon o ekologické újmě do českého právního řádu transponuje příslušnou evropskou právní úpravu založenou na principu „znečišťovatel platí“. Zákon upravuje práva a povinnosti osob při předcházení ekologické újmě a při její nápravě, došlo-li k ní nebo hrozí-li bezprostředně na chráněných druzích volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin, na přírodních stanovištích vymezených tímto zákonem, na vodě nebo půdě, a dále výkon státní správy v této oblasti (§ 1). Zákon se vztahuje na ekologickou újmu způsobenou provozní činností podle tohoto zákona, přičemž ekologickou újmou zákon rozumí „*nepříznivou měřitelnou změnu přírodního zdroje nebo měřitelné zhoršení jeho funkcí, která se může projevit přímo nebo nepřímo; jedná se kromě jiného i o změnu na povrchových vodách, která má závažný nepříznivý účinek na ekologický, chemický nebo množstevní stav vody nebo na její ekologický potenciál.*“¹⁶

Podle § 8 odst. 1 zákona o ekologické újmě, jakmile se ČIŽP dozví o skutečnosti, která nasvědčuje tomu, že mohlo dojít k ekologické újmě (tj. existuje domněnka), má povinnost zahájit řízení o uložení nápravných opatření podle tohoto zákona. Platná právní úprava nebrání souběžnému vedení správního řízení o uložení nápravných opatření správními orgány a trestního řízení orgány činnými v trestním řízení, jelikož každé z řízení má jiný účel.¹⁷

Vztah mezi vodním zákonem a zákonem o ekologické újmě je vyjasněn v § 21 odst. 4 zákona o ekologické újmě: je-li příčinou vzniku ekologické újmy havárie podle vodního zákona, postupuje se při jejím zneškodňování a odstraňování jejích škodlivých následků podle § 40 a 41 vodního zákona; při ukládání nápravných opatření k odstranění následků takové havárie se postupuje podle zákona o ekologické újmě. Dle tohoto ustanovení se tedy nepostupuje podle § 42 vodního zákona, nýbrž podle zákona o ekologické újmě.

Rovněž podle § 7 odst. 6 zákona o ekologické újmě příslušný orgán bez zbytečného odkladu zajistí provedení nezbytných nápravných opatření sám, pokud tak bezodkladně neučiní provozovatel nebo není-li provozovatel znám. Náklady se hradí ze státního rozpočtu, popř. ze zvláštního účtu zřízeného podle vodního zákona. Následně je uloženo provozovateli, u kterého

¹⁶ Dále i na chráněných druzích či jejich stanovištích.

¹⁷ Vyjádření České společnosti pro právo životního prostředí k aplikaci zákona č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmě a o její nápravě, na případ znečištění řeky Bečvy kyanidy. Česká společnost pro právo životního prostředí, z. s. Zveřejněno dne 22. března 2021.

bylo prokázáno, že ekologickou újmu způsobil, povinnost náklady uhradit (do pěti let ode dne ukončení či zjištění – § 13). Pokud odpovědný provozovatel není zjištěn, hradí náklady stát.

Toto ustanovení provádí právě zásadu „znečišťovatel platí“, tedy to, že náklady na nutná nápravná opatření by měl nést provozovatel, který škody způsobil. V případech, kdy provozovatel nekoná a koná místo něj odpovědný orgán či třetí strana, mělo by dojít k uhrazení nákladů.

V případě ekologické újmy rozhoduje o uložení nápravných opatření ČIŽP, vodoprávní úřad má pozici dotčeného orgánu. Jestliže vodoprávní orgán zahájil řízení o uložení nápravných opatření podle § 42 vodního zákona, přeruší jej, pokud ČIŽP zahájila řízení podle § 8 zákona o ekologické újmě.¹⁸

3. Činnost komise

Ve dnech 30. července 2021 až 16. září 2021 proběhlo šest schůzí vyšetřovací komise, na kterých byly kromě jiného slyšeny svědecké výpovědi a vyjádření hostů. Druhé jednání vyšetřovací komise proběhlo ve Zlíně. Vyšetřovací komise rovněž měla možnost seznámit se s návrhem zákona, kterým se mění zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, který zpracovalo Ministerstvo životního prostředí a jehož cílem je reagovat na dosavadní zkušenosti z praxe ve vztahu k řešení havárií mimořádného rozsahu.

Závěrečná zpráva vyšetřovací komise vychází zejména ze získaných podkladů a svědeckých výpovědí, jakož i z vyjádření hostů a veřejně přístupných informací.

Vyšetřovací komise rovněž obdržela informace o dokumentech vypracovaných ČIŽP v návaznosti na havárii na řece Bečvě – *Jak obecně postupuje ČIŽP při oznámení havárie na vodách a havárie na vodách z pozice ČIŽP – odborný text*.¹⁹

4. Zjištěná pochybení a nedostatky

a) Situace před havárií

Před havárií na řece Bečvě byly prováděny kontroly ČIŽP v areálech firem napojených na kanalizační síť společností v ORP Valašské Meziříčí, ale tyto kontroly nevedly k zjištění žádných závažných pochybení, která by upozorňovala na možná rizika, jež mohou vést k havárii. V uplynulých letech nebylo zástupci ČIŽP, zástupci vodoprávních úřadů či pracovníků povodí upozorňováno na problematiku nezmapovaných kanalizačních soustav, chybějící kvalitní dokumentaci, na nutnost aktualizovat dřívější kolaudační rozhodnutí či jiná rozhodnutí a povolení pro nakládání s vodami s ohledem na vývoj v posledních třiceti letech v této oblasti. Do doby havárie se systém kontroly, dozoru a zmapování jevil nastaven optimálně s tím, že není důvod k zásadním změnám.

Za uplynulé dva roky (před 20. 9. 2020) dle informací znalce, který byl požádán ČIŽP o zpracování popisu možných příčin havarijního znečištění toku Bečva, provedla ČIŽP u čtyř hlavních producentů odpadních vod v areálu bývalé Tesly v Rožnově, kteří likvidují tyto odpadní vody na průmyslové čistírně odpadních vod společnosti Energoaqua, celkem pět kontrol: dvě kontroly na dodržování zákona o ochraně ovzduší, jednu kontrolu podle zákona

¹⁸ Řízení podle zákona o ekologické újmě má přednost před řízeními vedenými podle složkových zákonů, tj. i dle vodního zákona.

¹⁹ Které byly podle zjištěných informací zpracovány po havárii na řece Bečvě, tedy po 20. 9. 2020.

o prevenci závažných havárií, jednu kontrolu podle zákona o chemických látkách a jednu kontrolu podle zákona o odpadech. Při žádné z těchto kontrol nebylo zjištěno porušení výše uvedených předpisů. Žádná kontrola nebyla zaměřena na dodržování zákona o vodách.

Je však třeba zdůraznit, že společnost Energoaqua pracuje na základě tzv. složkového povolení pro vypouštění zvláště nebezpečné látky do vodního toku, které jim bylo KÚ dvakrát prodlouženo, naposledy v září 2016 do srpna 2018 a potom ke dni 30. 8. 2020. Energoaqua podala žádost o prodloužení dne 28. 8. 2020, ale povolení jí nebylo ke dni 30. 8. 2020 prodlouženo, neboť společnost Energoaqua nezaslala KÚ požadované podklady a údaje.

Ve zprávě prof. Holoubka se hovoří i o dalších možných zdrojích kontaminace a nezodpovědného nakládání s vodami.²⁰

b) Ohlášení havárie

Podle § 40 odst. 2 vodního zákona ten, kdo způsobí nebo zjistí havárii, je povinen ji neprodleně nahlásit Hasičskému záchrannému sboru České republiky nebo jednotkám požární ochrany (HZS ČR) nebo Policii České republiky (PČR), případně správci povodí. Ti jsou poté povinni neprodleně informovat příslušný vodoprávní úřad a ČIŽP. Vodoprávní úřad informuje správce povodí.

Z informací dostupných vyšetřovací komisi vyplývá, že rybáři ohlásili havárii jak PČR, tak HZS ČR. Ti poté informovali vodoprávní úřady, ČIŽP i Povodí Moravy. Informování mezi jednotlivými orgány tedy proběhlo dle vodního zákona.

Ovšem dle § 107 vodního zákona lze mít za to, že příslušným vodoprávním úřadem byl z důvodu zasažení území dvou správních obvodů obcí s rozšířenou působností krajský úřad. Proto mělo dojít – pravděpodobně ze strany vodoprávního úřadu obce s rozšířenou působností – k informování krajského úřadu.²¹

Z informací, které získala při své činnosti vyšetřovací komise, vyplývá, že vodoprávní úřady informovaly krajské úřady až 21. 9. 2021, tedy den po nastalé havárii.

Pracovník OI ČIŽP Brno rovněž neinformoval o havárii ředitele OI ČIŽP Brno, ačkoliv předpis o služební pohotovosti uvádí povinnost zaměstnance držícího pohotovostní službu o mimořádné události s výjezdem a o jiné vážné mimořádné události ředitele informovat.²²

Ze zjištěných poznatků rovněž vyplývají informace o nevysvětlených časových prodlevách mezi jednotlivými hlášeními v prvních minutách po havárii.

K navržené novele vodního zákona

Zamýšlená novela vodního zákona upravuje informování o haváriích jednoznačnějším způsobem, když je dána povinnost informovat HZS ČR, který následně informuje vodoprávní úřad, správce povodí a ČIŽP.

²⁰ Holoubek, I. Popis možných variant příčin havarijního znečištění toku Bečvy ve dnech 20. 9. 2020 – 25. 9. 2020 a návrh doporučení pro úpravy povolených limitů.

²¹ Nabízí se i možný výklad, že k tomuto byly povinny HZS ČR a PČR, ovšem pro ty bylo pravděpodobně obtížné posoudit, který vodoprávní úřad je příslušný, tj. domníváme se, že postačuje informování vodoprávního úřadu obce s rozšířenou působností.

²² Služební předpis ředitele České inspekce životního prostředí č. 9/2015, o služební pohotovosti v České inspekci životního prostředí.

Z informací zjištěných vyšetřovací komisí vyplývá, že následně po havárii nepanovala jistota ohledně toho, které orgány již o havárii vědí a které byly přítomny na místě. Z toho důvodu považuje vyšetřovací komise za vhodné upravit například formou metodického pokynu způsob vedení záznamů o hlášení a způsob vedení záznamů o přítomných pracovnících příslušných orgánů.²³ To může být doplněno pokyny k tomu vést záznamy o tom, jaká hlášení byla provedena a jaká přijata.

c) Přítomnost orgánů

Z obsahu podkladových dokumentů, které má vyšetřovací komise k dispozici, dospěla k názoru, že dne 20. 9. 2020 došlo k pochybení na straně zástupce OI ČIŽP Brno, který vykonával dne 20. 9. 2020 služební pohotovost, kdy na základě informací poskytnutých pracovníkem vodoprávního úřadu Valašské Meziříčí a inspektorem OI ČIŽP Olomouc měl rozhodnout a vyjet na místo havárie na toku Bečva do Choryně, které je v působnosti OI ČIŽP Brno, a účastnit se prvotního šetření ke zdroji kontaminace toku Bečvy. OI ČIŽP Brno od svého kolegy z OI ČIŽP Olomouc disponovalo informací o závažnosti případu, konkrétně bylo sděleno inspektorem OI ČIŽP Olomouc, že se jedná o havárii většího rozsahu s úhynem ryb a že pravděpodobný původce znečištění – zdroje kontaminace – je v místní příslušnosti OI ČIŽP Brno. Dále pracovníkovi OI ČIŽP Brno vykonávajícímu havarijní službu musela být známa skutečnost, že kolega z OI ČIŽP Olomouc prováděl šetření pouze v místě havárie Hustopeče nad Bečvou, nikoliv v místě havárie Choryně, které již dne 20. 9. 2020 bylo označeno jako místo zdroje kontaminace toku Bečvy.

Vyšetřovací komise v tomto ohledu vycházela ze skutečnosti, že podle § 80 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, platí, že ČIŽP „*zjišťuje a eviduje případy ohrožení a poškození přírody a krajiny, jejich příčiny a osoby odpovědné za jejich vznik nebo trvání*“. Podle § 16 odst. 3 písm. c) zákona o předcházení ekologické újmě a o její nápravě platí, že ČIŽP „*zjišťuje a eviduje případy ekologické újmy*“. Dále podle § 112 vodního zákona ČIŽP „*přísluší v rámci vodoprávního dozoru kontrolovat, jak podnikající fyzické nebo právnické osoby dodržují povinnosti stanovené tímto zákonem nebo uložené podle tohoto zákona jí nebo vodoprávními úřady na úseku ochrany vod a úseku havárií ohrožujících jakost těchto vod*“. Vyšetřovací komise vycházela také z § 41 odst. 3 vodního zákona, který stanoví, že „*řízení prací při zneškodňování havárií přísluší vodoprávnímu úřadu, který o havárii neprodleně informuje správce povodí*“. Dále podle § 50 odst. 3 zák. č. 500/2004 Sb., správní řád, platí, že „*správní orgán je povinen zjistit všechny okolnosti důležité pro ochranu veřejného zájmu*“.

S ohledem na už v té době zjevně závažné následky havárie a s ohledem na prostou skutečnost, že pracovníci OI ČIŽP Brno drželi pohotovost, za kterou pravděpodobně dostávali peněžní odměnu, se vyšetřovací komise domnívá, že se pracovníci OI ČIŽP Brno měli dne 20. 9. 2020 dostavit na místo, aby zjistili veškeré důležité okolnosti pro výkon kompetence OI ČIŽP Brno ve svém správním obvodu, i přesto, že se poblíž místa otravy v jiném obvodu nacházel pracovník OI ČIŽP Olomouc. Důsledkem absence pracovníků OI ČIŽP Brno tak bylo, že v rámci dvou správních obvodů, ve kterých došlo k rozsáhlé škodě na životním prostředí, působil v první den pouze jeden inspektor ČIŽP. Přesto, že pracovníci OI ČIŽP Brno telefonicky konzultovali události s pracovníkem příslušného vodoprávního úřadu, vyšetřovací komise se domnívá, že měli být na místě události a v rámci své odbornosti neprodleně zjišťovat příčiny katastrofy, navíc s ohledem na její rozsah a skutečnost, že nebylo zřejmé, co je příčinou

²³ Již upraveno v plánu povodí pro případ havárie, ovšem pokyny lze sjednotit.

otravy, a na možnost, že příčiny nebo odpovědnou osobu s delším časovým odstupem nebude možné zjistit. Zjednodušeně řečeno, vyšetřovací komise je toho názoru, že orgány ochrany přírody mají povinnost zjišťovat příčiny ohrožení životního prostředí a zasahovat na místě bezprostředně a bez zbytečného odkladu.

V tomto kontextu vyšetřovací komise upozorňuje na to, že pokud interní předpisy či metodiky ČIŽP nestanoví povinnost pracovníka vyjet v případě takovéto havárie, popř. to ponechávají na jeho uvážení, bylo by žádoucí tyto předpisy novelizovat. Případně lze povinnost dostavit se na místo explicitně vyjádřit např. ve vodním zákoně.

d) Určení příslušného vodoprávního úřadu, řízení prací

Řízení při zneškodňování havárií náleží vodoprávnímu úřadu, do jeho příjezdu poté veliteli jednotky požární ochrany. Příslušným vodoprávním úřadem je obecní úřad obce s rozšířenou působností, případně při mimořádné situaci, kdy havárie přesáhne území správního obvodu obce s rozšířenou působností nebo možnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností, krajský úřad (§ 107 odst. 1 písm. d) vodního zákona.²⁴

V tomto případě se ukázalo, že je obtížné bezprostředně po havárii určit, zda příslušným vodoprávním úřadem je obecní úřad obce s rozšířenou působností, či krajský úřad.

Z informací dostupných vyšetřovací komisi vyplývá, že v den havárie (20. 9. 2020) řešily havárii pouze vodoprávní úřady obcí s rozšířenou působností. Z informací, které získala při své činnosti vyšetřovací komise, vyplývá, že vodoprávní úřady informovaly krajské úřady až 21. 9. 2021, tedy den po nastalé havárii. Role krajských úřadů (resp. krajského úřadu Olomouckého kraje) tedy nastoupila až druhý den, kdy koordinovaly situaci.

V tomto ohledu lze kvitovat fakt, že ačkoliv se havárie dotkla území dvou krajů, krajské úřady se dohodly a činnost koordinoval KÚ OK. Ačkoliv lze pro tyto situace použít ustanovení § 11 odst. 2 správního řádu, bylo by pravděpodobně žádoucí tuto situaci osvětlit i ve vodním zákoně.

K navrhované novele vodního zákona

Navrhovaná novela nově definuje havárii mimořádného rozsahu s tím, že v případě pochybností, zda nastala, přísluší řízení záchranných a likvidačních prací při zneškodňování havárie HZS ČR. Šetření příčin havárie zůstane nadále v pravomoci vodoprávního úřadu, který si může vyžádat součinnost ČIŽP a správce vodního toku či povodí. U běžných havárií bude řízení prací nadále náležet vodoprávnímu úřadu. V případě mimořádné události přesahující území správního obvodu jednoho kraje činí opatření ten z krajských úřadů, v jehož správním obvodu se mimořádná událost poprvé projevila, nebo krajský úřad, jehož správní obvod je mimořádnou událostí nejvíce zasažen, není-li známo místo vzniku mimořádné události.

Z výše popsaných důvodů lze ocenit návrh novely vodního zákona, který explicitně stanoví, který krajský úřad v případě mimořádné události přesahující území správního obvodu jednoho kraje činí opatření.

Z údajů dostupných vyšetřovací komisi vyplývá, že jako problematické se ukázalo převzetí řízení prací krajským úřadem při zvládání havárie takového rozsahu.

²⁴ Horáček, Z., Král, M., Strnad, Z. Vytejšková, V. *Vodní zákon: s aktualizovaným podrobným komentářem po roce účinnosti občanského zákoníku k 15. 3. 2015*. 3. vydání. Praha: SONDY, 2015, 319 s. ISBN 978-80-86846-57-6.

Proto vyšetřovací komise považuje za vhodné dostatečně specifikovat, kdy se bude jednat o havárii mimořádného rozsahu, aby bylo dostatečně zřejmé, kdy přísluší řízení záchranných a likvidačních prací při zneškodňování havárie HZS ČR.

e) Koordinace orgánů

Z informací získaných od ČIŽP vyplývá, že OI ČIŽP Brno podala pracovníkovi vodoprávního úřadu telefonicky kompetentní a odborné informace. Jako problematické se ukázalo nedostavení se místně příslušného ČIŽP na místo havárie v Choryni z důvodu šetření ke zdroji kontaminace, dále k zajištění odběru více vzorků apod.

V návaznosti na havárii na řece Bečvě došlo k nadlepšení průtoku v řece Bečvě. Podle informací dostupných vyšetřovací komisi toto nadlepšení proběhlo v souladu s vodním zákonem a jeho prováděcí vyhláškou, tedy po konzultaci Povodí Moravy a schválení vodoprávního úřadu.

Koordinace orgánů v případě, že původce je znám

V případě, že původce havárie je znám, činí bezprostřední opatření k odstraňování příčin a následků havárie. Přitom se řídí havarijním plánem, popřípadě pokyny vodoprávního úřadu a České inspekce životního prostředí. Vyšetřovací komise doporučuje blíže upravit vztah vodoprávního úřadu a ČIŽP.

Koordinace orgánů v případě, že původce není znám

Pokud není znám původce, řízení při zneškodňování havárií přísluší vodoprávnímu úřadu, který o havárii neprodleně informuje správce povodí. Ustanovení § 10 odst. 5 vyhlášky č. 178/2012 stanoví, že pro potřeby zneškodňování havárií na vodních tocích provádí správce vodního toku technická opatření podle plánu opatření, popřípadě ve spolupráci s Hasičským záchranným sborem nebo též s dalšími správci vodních toků v povodí, pokud hrozí nebezpečí z prodlení a pokud správce vodního toku havárii sám zjistí nebo je mu ohlášena podle § 41 odst. 2 vodního zákona, zejména v případě, že původce havárie nebyl dosud zjištěn, a to do doby, než bude původce havárie znám, nebo hrozí-li závažné ohrožení nebo znečištění povrchových a podzemních vod. Vyšetřovací komise proto doporučuje vymezit osobu, která provádí opatření v případě havárie, jejíž původce není znám, přímo ve vodním zákoně.

K navržené novele vodního zákona

Vyšetřovací komise dává ke zvážení roli ČIŽP, jež je navrženou novelou spíše oslabena. Jelikož ze zjištěných informací vyplynulo kompetentní informování ze strany ČIŽP, lze zvážit např. povinnost ČIŽP dostavit se na místo v případě mimořádné havárie či povinnost uložená vodoprávnímu úřadu a HZS ČR spolupracovat s ČIŽP v případě mimořádné havárie.

Vyšetřovací komise se rovněž domnívá, že koordinace OI ČIŽP Brno a OI ČIŽP Olomouc nebyla dostatečná, proto navrhuje upravit pravidla a postupy ohledně koordinace, např. metodickým pokynem.

Navržená novela stanoví, že původce se řídí pokyny vodoprávního úřadu nebo HZS ČR. Vyšetřovací komise navrhuje zpřesnit vztah mezi těmito dvěma orgány, resp. zda se původce řídí pokyny dle druhu havárie. Rovněž je navrženo vymezit osobu, která provádí opatření v případě havárie, jejíž původce není znám, přímo ve vodním zákoně.

f) Odběr vzorků

Ohledně odběru vzorků, pro úspěšné zjištění původce havárie jsou důležitými faktory čas (tzn. odebrat vzorky co nejdříve po nahlášení havárie), místa odběrů (tzn. vytipovat pravděpodobná místa) a množství vzorků (tzn. odebrat adekvátní počet vzorků).²⁵

Ze zjištěných informací vyplývá, že v den havárie, tedy 20. 9. 2020, byl odebrán pouze jeden vzorek (HZS v 17:20) v oblasti nad místem pozorování prvních příznaků otravy ryb (tedy proti proudu řeky). Následujícího dne byly odebrány čtyři vzorky, další den žádný. Celkově ve dnech 20. 9. – 25. 9. 2020 byly odebrány vzorky vody dle tabulky poskytnuté ČIŽP.²⁶

Rovněž z informací získaných vyšetřovací komisí vyplývá, že ČIŽP odebrala ve dnech 20. – 22. 9. 2020 sedm vzorků, z nichž jeden byl z místa proti proudu nad místem pozorování prvních příznaků otravy ryb. Vzhledem k informaci získané od ČIŽP, že už v den havárie upozorňovala na nutnost odběru vzorků u vyústění, se toto jeví jako nedostatečné.

Z informací poskytnutých ČIŽP vyplývá, že OI ČIŽP Brno poskytla informace o nutnosti odběru vzorků (místních vyústění). Podle dostupných informací rovněž nedošlo k odběru HZS z Frenštátu pod Radhoštěm, tak, jak bylo dohodnuto. Z těchto informací vyplývá, že odběr vzorků a místa odběru nebylo dostatečně koordinovaně řízeno.

Vyšetřovací komise rovněž zjistila, že došlo k znehodnocení několika vzorků odebraných rybáři v Hustopečích nad Bečvou.²⁷

Vyšetřovací komise vycházela z § 41 odst. 3 vodního zákona, který stanoví, že „řízení prací při zneškodňování havárií přísluší vodoprávnímu úřadu, který o havárii neprodleně informuje správce povodí“. Dále podle § 50 odst. 3 zák. č. 500/2004 Sb., správní řád, platí, že „správní orgán je povinen zjistit všechny okolnosti důležité pro ochranu veřejného zájmu“.

Proto vyšetřovací komise shledává dílčí pochybení i v postupu pracovníka vodoprávního úřadu Valašské Meziříčí, který měl v součinnosti s ČIŽP a pracovníky chemické laboratoře HZS Frenštát pod Radhoštěm provést odběry vzorků z výpustí průmyslových závodů nacházejících se v blízkém okolí místa havárie, a ne se pouze spokojit s informací od dispečinků těchto společností, že ve společnostech nedošlo k žádnému incidentu. Dále na základě doporučení OI ČIŽP Brno měl vzorek vody a ryb zajištěný rybáři uložit neprodleně do lednice anebo zajistit prostřednictvím jiné osoby jeho uložení do lednice vodoprávního úřadu Valašské Meziříčí či jej předat do akreditované příslušné laboratoře.²⁸

K navržené novele vodního zákona

Ve vodním zákoně chybí stanovení povinnosti pro příslušné orgány vést záznamy o přijatých a provedených opatřeních na místě zásahu. Vodní zákon rovněž neobsahuje výslovnou povinnost odebrat vzorky a provést jejich analýzu.

Navržená novela vodního zákona stanoví, že šetření příčin havárií náleží vodoprávnímu úřadu. Vyšetřovací komise navrhuje rovněž stanovit povinnosti odebrat vzorky včetně vedení

²⁵ Z dokumentu Výsledná zpráva o šetření ve věci odběru a zpracování vzorků a dalších souvislostí v případě „Havárie na řece Bečvě dne 20. 9. 2020“.

²⁶ Tabulka ČIŽP, dopis č. j. ČIŽP/RDT/2021/1347, postup při řešení havárie ze dne 11. 8. 2021.

²⁷ Odpověď Městského úřadu Hranice na dotaz podle zákona č. 106/1999 Sb.

²⁸ Vyšetřovací komise ovšem upozorňuje na to, že kompetence orgánů ohledně vyšetřování příčin havárií nejsou vodním zákonem jednoznačně stanoveny.

záznamu o nich, rovněž se doporučuje vést záznam o přijatých opatřeních. To může být provedeno metodickým pokynem.

g) K odběru vzorků u vyústění

Ze získaných informací vyplývá, že pracovníci vodoprávních úřadů neměli k dispozici přehledný souhrn vyústění do řeky Bečvy. Vytipování probíhalo pouze na základě zkušeností a osobních znalostí. Souhrn vyústění není k dispozici ani přes to, že povolení k vypouštění odpadních vod do vod povrchových nebo podzemních (včetně povolení integrovaných) vydává na návrh žadatele zpravidla příslušný vodoprávní úřad správním rozhodnutím (pouze v případě zařízení s významným negativním přeshraničním vlivem MŽP). ČIŽP se vyjadřuje pouze k integrovaným povolením k vypouštění odpadních vod.

Rovněž ze získaných podkladů vyplývá, že v den havárie nebyly odebrány vzorky ze žádné potenciálně rizikové vyústě.

V den havárie byl sice kontaktován dispečer společnosti DEZA, a. s., která má vyúst' přibližně 1,6 km nad bodem poprvé zjištěného nestandardního chování ryb. Sdělil, že nedošlo k úniku chemických látek, a byl s ním dohodnut odběr vzorků (který byl odebrán a vyhodnocen pracovníky společnosti), nicméně k fyzické kontrole vyústí došlo až v pondělí 21. 9. 2020. Nicméně vzorek u této vyústě odebrán nebyl, a to ani v dalších dnech.

Z vyústí kanalizace Lhotka nad Bečvou, která je nejbližší místu hromadnému úhynu ryb, cca 300 m nad ním a na pravém břehu, byl odebrán pouze jediný vzorek, a to až 23. 9. 2020 odpoledne.

Rovněž u společnosti Energoaqua, a. s., jejíž vyústění se nachází přibližně tři kilometry nad zmíněným bodem prvního nálezu mrtvých ryb, došlo k odebrání vzorků, nicméně až den po havárii (a v dalších dnech).

Vyšetřovací komise se rovněž domnívá, že vodoprávní úřad VM kontroloval pouze oblast Chorynského mostu a levý břeh nad ním – pravý břeh nad mostem byl zanedbán.

Vyšetřovací komise se proto domnívá, že by bylo vhodné vypracovat přehledný souhrn vyústění jako o bodech možného znečištění s největším potenciálem ohrožení a stanovit povinnost odebrat u nich vzorky bezprostředně po havárii.

h) Analýza vzorků

Ze svědeckých výpovědí získaných vyšetřovací komisí vyplývá, že jako problematické se ukázalo bezprostřední vyhodnocení odebraných vzorků vody a ryb (v den havárie). Podle zjištěných informací OI ČIŽP Brno telefonicky sdělila pracovníkovi vodoprávního úřadu, že nemá akreditovanou laboratoř, proto se měl pracovník dohodnout s jinými přítomnými subjekty (HZS, Povodí Moravy).

Proto se navrhuje zabezpečit materiální zázemí pro analýzu vzorků.

ch) K aplikaci krizového zákona

Krizový zákon se uplatní v případě vyhlášení krizového stavu. V případě havárie na řece Bečvě ovšem nedošlo k vyhlášení krizového stavu (stavu nebezpečí).

S přihlédnutím ke komplikacím, se kterými se potýkaly příslušné orgány, lze upozornit na to, zda nebyly splněny podmínky podle § 3 odst. 1, a tedy nemělo dojít k vyhlášení stavu nebezpečí. Vyhlášení stavu nebezpečí je nicméně na uvážení hejtmana daného kraje.

Pro obdobné havárie lze tedy doporučit případné zvážení vyhlášení krizového stavu.

i) Aplikace zákona o ekologické újmě

Hledání původce znečištění a jeho potrestání v trestním či přestupkovém řízení je pouze jedna strana pomyslné mince, druhou, stejně významnou stranou je náprava vzniklé ekologické újmy a prevence vzniku dalších havárií.²⁹

Podle § 8 odst. 1 zákona o ekologické újmě platí, že jakmile se ČIŽP dozví o skutečnosti, která nasvědčuje tomu, že mohlo dojít k ekologické újmě (tj. existuje domněnka), má povinnost zahájit řízení o uložení nápravných opatření podle tohoto zákona.

Fakt, že v důsledku havárie na řece Bečvě dne 20. září 2020 došlo k zasažení části toku o délce cca 38 km a k masivnímu úhynu ryb, byl veřejně znám již několik dní po havárii.³⁰ Rovněž několik týdnů po havárii bylo veřejně známé, že došlo i k zasažení některých druhů chráněných ryb.³¹

K zahájení správního řízení podle § 8 odst. 1 přitom postačuje pouhá domněnka o existenci ekologické újmy, vznik ekologické újmy ani její konkrétní původce a příčinná souvislost mezi nimi zde nemusí být prokázány.³² Povinnost zahájit toto řízení platí, i pokud není znám konkrétní původce znečištění.

Pokud řízení podle § 8 odst. 1 zákona o ekologické újmě nebylo zahájeno i přes to, že existovala domněnka, jednalo by se o postup v rozporu se zákonem o ekologické újmě i v rozporu s právní úpravou Evropské unie.

Zákon o ekologické újmě provádí zásadu „znečišťovatel platí“, tedy to, že náklady na nutná nápravná opatření by měl nést provozovatel, který škody způsobil. V případech, kdy provozovatel nekoná a koná místo něj odpovědný orgán či třetí strana, mělo by dojít k uhrazení nákladů.

Z tohoto důvodu by byl porušením platné právní úpravy stav, kdy jsou náklady hrazeny ze státního rozpočtu či od třetí strany (např. Český rybářský svaz).

Z informací získaných vyšetřovací komisí vyplývá, že řízení o uložení nápravných opatření podle § 8 zákona o ekologické újmě bylo ČIŽP zahájeno dne 17. 6. 2021, a to takzvaně na podnět.

Uložení nápravných opatření podle zákona o ekologické újmě nebývá v praxi uplatňováno.³³ Ke zlepšení řešení a prevenci havárií by však bylo vhodné tento zákon v praxi uplatňovat.

²⁹ Vyjádření České společnosti pro právo životního prostředí k aplikaci zákona č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě, na případ znečištění řeky Bečvy kyanidy. Česká společnost pro právo životního prostředí, z. s. Zveřejněno dne 22. března 2021.

³⁰ Např. Rybáři vylovili z Bečvy 40 tun uhynulých ryb, odklizení skončilo. *Idnes.cz*, 29. září 2020. Dostupné online z: https://www.idnes.cz/zlin/zpravy/becva-reka-otrava-kyanid-vinik-ryby.A200929_172744_zlin-zpravy_zuf.

³¹ Průběžná zpráva ze sledování biodiverzity řeky Bečvy. *Ochranaprirody.cz*, 22. prosince 2020. Dostupné z: <https://www.ochranaprirody.cz/o-aopk-cr/aopk-cr-informuje/aktuality/prubezna-zprava-ze-sledovani-biodiverzity-reky-becvy/>.

³² Viz Vyjádření České společnosti pro právo životního prostředí k aplikaci zákona č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě, na případ znečištění řeky Bečvy kyanidy. Česká společnost pro právo životního prostředí, z. s. Zveřejněno dne 22. března 2021.

³³ Např. Vyjádření ministra životního prostředí Richarda Brabce k únikům škodlivých látek do Bečvy, *mzp.cz*, 2. prosince 2020. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20201202_Becva_vyjadeni_ministra.

Z tohoto důvodu je navrženo prověřit použitelnost zákona o ekologické újmě v praxi a případně připravit vnitřní metodiku pro jeho použití či předložit potřebný návrh na změnu právní úpravy.

j) K trestnímu řízení a práci Policie ČR

Komise se v tomto okamžiku rozhodla do závěrečné zprávy nezahrnout prošetření postupu orgánů činných v trestním řízení, neboť by mohla ovlivnit jeho výsledky vzhledem k tomu, že prozatím nebyla podána obžaloba. Komise věří, že orgány činné v trestním řízení budou postupovat nezávisle, objektivně a ve spolupráci s odborníky. V případě, že nebudou splněny shora uvedené předpoklady a postup orgánů činných v trestním řízení bude zakládat pochybnosti, doporučuje komise zřízení obdobné vyšetřovací komise v novém volebním období. Tato případná vyšetřovací komise by samozřejmě mohla ve své činnosti vycházet z dosavadních zjištění a důkazů, které učinila VK Bečva.

Aniž by komise hodnotila skutečnosti týkající se trestního řízení a odbornost vypracovaného znaleckého posudku, musí se vyjádřit k veřejnému vystupování znalce, který zpracovával znalecký posudek v rámci trestního řízení týkajícího se katastrofy na řece Bečvě. Tyto výroky byly učiněny např. ve videokonferenci na serveru *Youtube.com*³⁴, pro pořad České televize *Reportéři ČT*³⁵ a pro server *Idnes.cz*.³⁶ Podle názoru vyšetřovací komise znalecovy výroky a jejich obsah zakládá porušení povinnosti mlčenlivosti znalce stanovené v § 20 odst. 1 zákona č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, popř. povinnosti podle § 8b zák. č. 141/1961 Sb., trestní řád, přičemž tyto výroky byly podle názoru vyšetřovací komise způsobilé ohrozit výsledek trestního řízení. Z tohoto důvodu se vyšetřovací komise rozhodla podat podnět pro výkon dohledu nad znalcem kvůli podezření ze spáchání přestupku podle § 39 odst. 1 písm. g) zák. č. 254/2019 Sb.

Přes shora uvedený princip komise konstatuje následující. Ve středu odpoledne, tj. 23. 9. 2000, byly k dispozici první výsledky poukazující na možnou látku, která mohla způsobit otravu ryb, a již v pátek Policie ČR vypracovala zadání otázky pro znalecký posudek a zadala jej. Tyto otázky jednoznačně zadání posudku směřují ke společnosti Energoaqua, a to v situaci, kdy od mostu v Choryni výše po toku řeky Bečvy je mnoho dalších vyústění, včetně z areálu společnosti DEZA, kde nebyly vzorky odebrány, a tedy před zadáním znaleckého posudku nedošlo k laboratorně podloženému důkazu, koho je možné na základě analýz vyloučit z okruhu možných podezřelých. Toto se snažila Police ČR řešit až o dva měsíce později při pokusu v areálu společnosti DEZA v rámci zpracování znaleckého posudku soudního znalce. Toto však považuje vyšetřovací komise za nepřijatelný postup. Při přečtení zadaných otázek pro práci soudního znalce, které Policie ČR vypracovala v rozmezí středy odpoledne až čtvrtka, považujeme tak krátký čas s ohledem na málo zajištěných prokazatelných důkazů za jednoznačně nekvalitní práci vyšetřovatele. Následně v práci vyšetřovatele shledává vyšetřovací komise další pochybení, například přímí svědci otrávených ryb z řad rybářů nebyli do dnešních dnů vyslechnuti na Policii ČR. Vedoucí vodoprávního úřadu z Valašského Meziříčí, jedna z klíčových osob při řešení havárie, také nebyla vyslechnuta. Přístup

³⁴ Viz diskuse *Ohrožené řeky I* (2. část). Dostupné na (www): <https://www.youtube.com/watch?v=Yk57FhZP6hw>.

³⁵ Viz např. *Reportéři ČT* ze dne 1. 2. 2021. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/221452801240004/>.

³⁶ Viz *Idnes.cz* ze dne 4. května: „*Jsem vázán mlčenlivostí. Dezu vyloučila inspekce a já jsem to v podstatě potvrdil.*“ Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/becva-otrava-reka-jed-ryby-vlada-poslanci.A210504_140316_domaci_maka.

vyšetřovatele považuje vyšetřovací komise za příliš formalistický a s ohledem na závažnost havárie i okolnosti za nedostatečný.

5. Souhrn zjištěných pochybení a nedostatků ve stávající právní úpravě

5.1. Shrnutí zjištěných pochybení a nejasností

Pokud jde o samotnou havárii, její řešení a zmapování v prvních hodinách a dnech, lze zde mít velmi vážné pochybnosti k zvoleným postupům a manažerskému řízení.

Informace od přímých účastníků havárie se v některých momentech výrazně neshodují, především pokud jde o dostupnost a ochotu pracovníků ČIŽP dorazit na místo havárie. Časové informace o tom, kdy vlastně dorazili pracovníci ČIŽP, se výrazně odlišují od toho, co říká samotná ČIŽP ve svých dokumentech a co vypovídali ti, kteří byli přítomni na místě, před komisí.

Rovněž byly zjištěny nedostatky v informování orgánů (konkrétně krajského úřadu v případě vodoprávních orgánů a ředitele OI ČIŽP Brno) a byly zjištěny neodůvodněné časové prodlevy mezi určitými hlášeními či zápisy. Dále byly zjištěny pochybnosti ohledně postupu ČIŽP v tom, že k zahájení řízení podle zákona o ekologické újmě došlo s velkou časovou prodlevou (v červnu 2021).

Zástupce OI ČIŽP Brno, který vykonával havarijní službu, se na místo havárie na toku Bečva spadající do jeho místní příslušnosti nedostavil a ani o havárii neinformoval ředitele OI ČIŽP Brno, ačkoliv to ukládá služební předpis ředitele České inspekce životního prostředí č. 9/2015, o služební pohotovosti v České inspekci životního prostředí. Přesto, že pracovníci OI ČIŽP Brno telefonicky konzultovali události s pracovníkem příslušného vodoprávního úřadu, vyšetřovací komise se domnívá, že měli být na místě události. Ve věci bylo dále zjištěno z organizační struktury ČIŽP, že OI ČIŽP Brno má i pobočku ve Zlíně, přičemž z předložených materiálů není patrné, zda byla tato pobočka požádána o součinnost spočívající v šetření ke zdroji znečištění na místě havárie na toku Bečva v Choryni dne 20. 9. 2020. Dále z monitoringu ČIŽP na řece Bečvě je patrné, že inspektor OI ČIŽP Olomouc v den havárie nepostupoval směrem k potenciálním místům zdroje otravy – nekonal dle Metodického pokynu ČIŽP k postupu při havárii. Vyšetřovací komise rovněž konstatuje, že ve svědecké výpovědi ředitel ČIŽP odmítl jakékoliv pochybení ze strany ČIŽP. To ve světle zjištěných okolností považuje za problematické.

Dílčí pochybení shledává vyšetřovací komise i v postupu pracovníka vodoprávního úřadu Valašské Meziříčí, který měl trvat na osobní přítomnosti pracovníka OI ČIŽP Brno a v součinnosti s ním a pracovníky chemické laboratoře HZS Frenštát pod Radhoštěm měly být provedeny odběry vzorků z výpustí průmyslových závodů nacházejících se v blízkém okolí místa.

Lze vytknout chaotické rozhodování v neděli 20. září 2020, pokud jde o rozhodnutí včasného a kvalitního odběru vzorků vody či zajištění vzorků ryb. Chyběla rychlost těchto odběrů, ty byly provedeny až kolem 17:00 – v době, kdy již začal být tok řeky Bečvy ředěn zvýšeným průtokem odpouštěné vodní nádrže Bystřička. To však může být zapříčiněno i nedostatečným vymezením kompetencí v případě šetření příčin havárií ve vodním zákoně.

Řízení při zneškodňování havárií náleží vodoprávnímu úřadu, do jeho příjezdu poté veliteli jednotky požární ochrany. Příslušným vodoprávním úřadem je obecní úřad obce s rozšířenou

působností, případně při mimořádné situaci, kdy havárie přesáhne území správního obvodu obce s rozšířenou působností nebo možnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností, krajský úřad (§ 107 odst. 1 písm. d vodního zákona).³⁷ V tomto případě se ukázalo, že je obtížné bezprostředně po havárii určit, zda příslušným vodoprávním úřadem je obecní úřad obce s rozšířenou působností, či krajský úřad. Z informací dostupných vyšetřovací komisi vyplývá, že v den havárie (20. 9. 2020) řešily havárii pouze vodoprávní úřady obcí s rozšířenou působností. Z informací, které vyšetřovací komise získala při své činnosti, vyplývá, že vodoprávní úřady informovaly krajské úřady až 21. 9. 2021, tedy den po nastalé havárii. Role krajských úřadů (Krajského úřadu Olomouckého kraje) tedy nastoupila až druhý den, kdy koordinoval situaci. Vyšetřovací komise tudíž konstatuje selhání ohledně informování krajských úřadů ze strany vodoprávních úřadů obcí s rozšířenou působností.

Vyšetřovací komise zjistila, že ohledně analýzy vzorků po havárii nepanovala dostatečná koordinovanost. Některé ze vzorků měly být zničeny (vylity), jiné měly být znehodnoceny (vzorky odebrané rybáři). K tomuto bylo uvedeno, že vzorky odebrané rybáři nebyly řádně označeny a uchovávány a že orgány měly k dispozici svoje vzorky s přibližně totožným místem a časem odběru. V den havárie nedošlo k dostatečnému odběru vzorků u vyústění a v oblasti nad místem pozorování prvních příznaků otravy ryb (směrem proti proudu). Rovněž byly zjištěny nedostatky ohledně dostupných laboratoří k provedení analýzy odebraných vzorků.

Vzorky měly být zajištěny bezprostředně po ohlášení havárie maximálně do jedné hodiny od příjezdu na místo a pak také nejen po proudu, ale i výše po toku z vyústění, které do řeky Bečvy jsou. Toto nebylo provedeno a stalo se tak až následujícího dne, a to jen z některých vyústění. Z vyústě v areálu společnosti DEZA, a. s., vzorek v den havárie ani v následujícím týdnu vůbec odebrán nebyl, tedy došlo k zásadnímu pochybení spolupráce vodoprávního úřadu VM a ČIŽP, která ze zákona má v daných situacích být klíčovým odborným partnerem, má při haváriích aktivně spolupracovat, snažit se maximálně zajistit zmapování dané situace a nasměrovat další orgány a složky k adekvátnímu zajištění důkazů, a to nejen pro práci policie a dalšího vyšetřování, ale i pro práci samotné inspekce. K tomu bohužel nedošlo dostatečně rychle, a už vůbec ne kvalitně.

V následujících dnech byly sice provedeny další kontroly a odběry vzorků, ale to je bohužel již s velkým časovým odstupem. Z výpovědí předvolaných svědků je zarážející, že v areálu společnosti DEZA, a. s., nebyl odebrán žádný vzorek při kontrole ČIŽP, která se uskutečnila v následujících dnech po havárii. Tato kontrola se spokojila se senzorickým hodnocením lagun, ale žádné vlastní vzorky neodebrala ani z lagun, ani z vyústě kanalizační soustavy. Nebyly tedy zajištěny dostatečné důkazy, které by mohly nezávisle vyvrátit či potvrdit podezření vůči této společnosti. S ohledem na rozsah havárie považuje vyšetřovací komise takový přístup ke kontrole za selhání a spokojit se pouze s výsledky rozborů z laboratoře společnosti DEZA za nedostatečné. Vyšetřovací komise rovněž upozorňuje, že laboratoř společnosti DEZA, a. s., je od roku 2005 akreditována u Českého institutu pro akreditaci, o. p. s., pouze v oblasti odběru a analýz vybraných organických sloučenin a polyaromatických uhlovodíků pro účely měření pracovního ovzduší.³⁸ Komise dále upozorňuje, že rozborů vzorků odebraných 20. 9. 2020 v 13:30 a v 15:30 pro potřeby laboratoře společnosti DEZA, a. s., jsou neúplné, neboť chybí

³⁷ Voráček, Z., Král, M., Strnad, Z. Vytejčková, V. *Vodní zákon: s aktualizovaným podrobným komentářem po roce účinnosti občanského zákoníku k 15. 3. 2015*. 3. vydání. Praha: SONDY, 2015, 319 s. ISBN 978-80-86846-57-6.

³⁸ Viz <http://www.deza.cz/analyticka-laborator>.

stěžejní ukazatele (CN snadno uvolnitelné, Cr6+, PAU)³⁹. Zjištění těchto skutečností považuje vyšetřovací komise za vážné.

Při odběru vzorků v neděli 20. 9. 2020 nebyl kladen dostatečný důraz na rychlost zpracování a získání výsledků, a to nejen v případě vody, ale také odebraných a získaných ryb. Byť byla možnost analyzovat vzorky v řádu hodin v laboratořích Povodí Moravy, vzorky se zpracovávaly až ve středu v laboratořích VAKu a výsledky se podařilo zjistit až ve středu odpoledne, tedy po třech dnech od vážné havárie byly teprve zjištěny výsledky rozborů. To považuje vyšetřovací komise za naprosté selhání organizace práce ČIŽP a vodoprávního úřadu, kdy toto mělo být zajištěno daleko rychleji.

S ohledem na výše uvedené je evidentní, že jednotlivé úřady a složky IZS nemají dostatečně propracované postupy a zajištěné vybavení, aby bylo zajištěno, že v podobných situacích není problém okamžitě zajistit odběr vzorků v dostatečném rozsahu – nejen vzorků vody, ale i živočichů, a získání rozborů v řádu hodin tak, aby mohla být zajištěna adekvátní reakce a eliminace rizika a dopadů havárie na ekosystém a lidské zdraví, a rozhodnuto, jaké postupy optimálně volit.

Nad rámec uvedeného se vyšetřovací komise rozhodla podat podnět pro výkon dohledu nad znalcem kvůli podezření ze spáchání přestupku podle § 39 odst. 1 písm. g) zákona č. 254/2019 Sb.

5.2. Shrnutí již provedených opatření

Vyšetřovací komise oceňuje přípravu novely vodního zákona ze strany Ministerstva životního prostředí.

Vyšetřovací komise dále oceňuje vypracování metodických pokynů ze strany ČIŽP.

Vyšetřovací komise rovněž kvituje aktualizaci seznamu výpustí na řece Bečvě, která je prováděna vodoprávním úřadem VM dle informací plynoucích ze svědeckých výpovědí, a rovněž zajištění smlouvy o součinnosti s laboratoří, která bude držet pohotovost.

Dále vyšetřovací komise oceňuje činnost rybářů a dobrovolníků bezprostředně po havárii.

5.3. Navržená legislativní a metodická opatření

Vyšetřovací komise konstatuje, že chybí jasné určení, kdo řídí a provádí všechny práce při likvidaci a šetření havárie – okamžitá ochrana obyvatel a zajištění bezpečnosti obyvatel, co nejrychlejší zastavení havárie, eliminace, ředění či neutralizace látek, postup vedoucí k vyšetření havárie včetně odběru vzorků atp.

Vyšetřovací komise vítá snahu o přípravu novely vodního zákona, který by řešil zjištěné nedostatky ve stávající legislativě.

Vyšetřovací komise nerozporuje ukotvení pojmu mimořádná havárie a rozlišení toho, co je havárie běžná a co mimořádná.

Z údajů dostupných vyšetřovací komisi vyplývá, že jako problematické se ukázalo převzetí řízení prací krajským úřadem při zmáhání havárie takového rozsahu. Proto vyšetřovací komise považuje za vhodné dostatečně specifikovat, kdy se bude jednat o havárii mimořádného

³⁹ Doplnění svědecké výpovědi poslance Pavla Pustějovského ze dne 19. 8. 2021.

rozsahu, aby bylo dostatečně zřejmé, kdy přísluší řízení záchranných a likvidačních prací při zneškodňování havárie HZS ČR.

Vyšetřovací komise rovněž nerozporuje navrhovanou právní úpravu v novele vodního zákona, která s ohledem na zkušenosti při zmáhání živlů a mimořádných událostí a dostupné nástroje, kterými disponuje pouze HZS ČR (nebo Armáda ČR), a současně s ohledem na příslušnost k Integrovanému záchrannému systému a jasně definovaný postup prací stanovený zákonem o IZS stanoví, že by vedení prací při zmáhání mimořádné havárie mělo být výhradní kompetenci HZS.

Pokud by při mimořádné havárii měl, vzhledem k rozsahu, řídit práce na zastavení a zneškodňování havárie HZS, šlo by o žádoucí zpřesnění kompetencí. Je také žádoucí, aby vzhledem k místní znalosti měl vodoprávní úřad obce nebo kraje (v případě, že havárie přesáhne území dvou krajů) povinnost s ním spolupracovat.

Rovněž vyšetřovací komise nemá námitky proti navrženému zpřesnění, že s ohledem na znalost toku, kterou disponuje výhradně vodoprávní úřad obce nebo kraje a správce toku, by mělo vyšetřování příčin mimořádné havárie nadále být na vodoprávním úřadu stejně jako u běžné havárie, a na pomoc si opět bude vodoprávní úřad moci vyžádat ČIŽP a správce toku – vodoprávní úřad by se mohl soustředit na vyšetřování příčiny havárie místo na zvládání mimořádné havárie, což je nad síly vodoprávních úřadů.

Vyšetřovací komise respektuje výsledky odborné konzultace, na jejímž základě byla novela navržena. Upozorňuje pouze na množství připomínek v meziresortním řízení a žádá Ministerstvo životního prostředí o snahu nalézt na návrhu co nejširší shodu a vypořádat co nejvíce uplatněných připomínek.

Vyšetřovací komise oceňuje snahu vyjasnit kompetence při šetření příčin havárie a likvidaci jejích následků a rovněž i snahu upřesnit ohlašovací povinnosti při havárii.

Vyšetřovací komise rovněž oceňuje snahu vyjasnit, který krajský úřad v případě mimořádné události přesahující území správního obvodu jednoho kraje činí opatření a rozlišení šetření příčin havárie a likvidaci jejích následků.

Vyšetřovací komise však dává ke zvážení roli ČIŽP, jež je navrženou novelou spíše oslabena. Jelikož ze zjištěných informací vyplynulo kompetentní informování ze strany ČIŽP, lze zvážit např. povinnost ČIŽP dostavit se na místo v případě mimořádné havárie pro vyšší právní jistotu, či povinnost uložená vodoprávnímu úřadu a HZS ČR spolupracovat s ČIŽP v případě mimořádné havárie.

Vyšetřovací komise dále doporučuje blíže upravit vztah vodoprávního úřadu a ČIŽP v případě, že původce havárie není znám. Navržená novela vodního zákona stanoví, že původce se řídí pokyny vodoprávního úřadu nebo HZS ČR. Vyšetřovací komise navrhuje zpřesnit vztah mezi těmito dvěma orgány, resp. zda se původce řídí pokyny dle druhu havárie.

Vyšetřovací komise doporučuje vymezit osobu, která provádí opatření v případě havárie, jejíž původce není znám, přímo ve vodním zákoně.

Ministerstvo životního prostředí jako ústřední vodoprávní úřad příslušný ke zneškodňování havárií by mělo mít povinnost připravit a průběžně aktualizovat metodiku (nebo se nabízí i tuto povinnost zapracovat přímo do zákona či podzákoných předpisů) pro vodoprávní úřady, jak

postupovat při havárii – ta by měla nabídnout jakýsi ucelený přehled prací, které je potřeba provádět tak, aby postup směřoval k co nejrychlejšímu zneškodnění a vyšetření příčiny havárie a současně aby zahrnul povinnosti, které vyplývají při mimořádných událostech pro obce i kraje z různých zákonů – např. povinnost varování obyvatel, povinnost evidovat všechny kroky učiněné od nahlášení havárie atp.

Z informací zjištěných vyšetřovací komisí vyplývá, že následně po havárii nepanovala jistota ohledně toho, které orgány již o havárii vědí a které byly přítomny na místě. Z toho důvodu považuje vyšetřovací komise za vhodné upravit – například formou metodického pokynu – způsob vedení záznamů o hlášení a způsob vedení záznamů o přítomných pracovnících příslušných orgánů.⁴⁰ To může být doplněno pokyny vést záznamy o tom, jaká hlášení byla provedena a jaká přijata.

Ve vodním zákoně chybí povinnost pro příslušné orgány vést záznamy o přijatých a provedených opatřeních na místě zásahu. Vodní zákon rovněž neobsahuje výslovnou povinnost odebírat vzorky a provést jejich analýzu. Navržená novela vodního zákona stanoví, že šetření příčin havárií náleží vodoprávnímu úřadu. Vyšetřovací komise rovněž navrhuje stanovit povinnost odebírat vzorky včetně vedení záznamu o nich a provést jejich analýzu, rovněž se doporučuje vést záznam o přijatých opatřeních. To může být zakotveno přímo ve vodním zákoně, případně provedeno metodickým pokynem.

Vyšetřovací komise se domnívá, že by bylo vhodné vypracovat přehledný souhrn vyústění jako o bodech možného znečištění s největším potenciálem ohrožení a stanovit povinnost odebrat u nich vzorky bezprostředně po havárii.

Navrhuje se rovněž zabezpečit materiální zázemí pro analýzu vzorků (v den havárie).

Vyšetřovací komise se rovněž domnívá, že koordinace OI ČIŽP Brno a OI ČIŽP Olomouc nebyla dostatečná, proto navrhuje upravit pravidla a postupy ohledně koordinace, např. metodickým pokynem.

Vyšetřovací komise se domnívá, že je potřeba jasně stanovit, že náklady na zneškodňování havárie i nápravná opatření je povinen uhradit původce havárie (jak u havárie běžné, tak mimořádné), v této souvislosti ale upozorňuje na pozdní zahájení řízení podle zákona o ekologické újmě, který právě zakotvuje do právního řádu zásadu „znečišťovatel platí“.

Uložení nápravných opatření podle zákona o ekologické újmě nebývá v praxi vůbec uplatňováno.⁴¹ Ke zlepšení řešení a prevenci havárií by však bylo vhodné tento zákon v praxi uplatňovat. Z tohoto důvodu je navrženo pověřit vládu ČR (MŽP), aby prověřila použitelnost zákona o ekologické újmě v praxi a případně připravila vnitřní metodiku pro jeho použití či předložila potřebný návrh na změnu právní úpravy.

Vyšetřovací komise se dále domnívá, že zákon by měl stanovit vyšší sankce za neohlášení havárie nebo nečinnost při havárii.

⁴⁰ Již upraveno v plánu povodí pro případ havárie, ovšem pokyny lze sjednotit.

⁴¹ Např. Vyjádření ministra životního prostředí Richarda Brabce k únikům škodlivých látek do Bečvy, *mzp.cz*, 2. prosince 2020. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20201202_Becva_vyjadreni_ministra.

5.4. Další doporučení vyšetřovací komise

Výše uvedené skutečnosti mají příčinu v tom, že není jasná elektronická evidence kanalizačních soustav, především těch, které mají kolaudační rozhodnutí z minulého století, a provozů, které byly kolaudovány před desítkami let. Pak je velmi obtížné zajistit rychlý a kvalitní odběr vzorků. Toto je nutné v budoucnu změnit.

Je proto nutné zahájit celorepublikovou inventarizaci a digitalizaci kanalizačních soustav, především těch s potenciálním rizikem vzniku ekologické havárie. Tuto činnost je třeba zafinancovat, kompetenčně ošetřit a navázat na praktické využití pro lepší organizaci řešení případné podobné havárie v budoucnu.

Vodoprávní úřady by měly mít za účelem efektivního šetření havárií na vodních tocích v prvních dnech havárie vypracovaný seznam zdrojů znečištění a způsob vnosu do vodních toků, které spadají do jejich příslušnosti. Seznam by měl zahrnovat odtoky z průmyslových čistíren odpadních vod, výtoky z kanalizace, odpady z velkochovů zvířat, jatečního hospodářství, přepady z dešťových zdrží, odtoky z dešťových zdrží, splachy z komunikací, zemědělská znečištění, průsaky z úložiště hnoje (po vydatných srážkách) včetně skládek, znečištění z přítoků, kalová pole, odtoky splaškových vod z rekreačních aktivit, lodní dopravy a vodních sportů, hausbóty atd.

Dále chybí propracované metodické pokyny pro ČIŽP, vodoprávní úřady, Podniky povodí a Hasičský záchranný sbor pro tyto situace, kdy dojde ke kontaminaci látkou, kterou nelze senzoricky pozorovat. Pro ropné či jiné senzoricky pozorovatelné látky se postupy trénují, pro tuto, která se odehrála na řece Bečvě, bohužel nikoliv. Chybí také řešení postupů, když se taková havárie stane na hranici obvodu ORP a na hranici dvou krajů. I toto je nutné ošetřit lépe legislativně a metodicky.

Povolení nakládání s vodami a integrovaná povolení musí být lépe koordinována mezi krajskými úřady, vodoprávními úřady obcí s rozšířenou působností apod. Inspekční činnost ČIŽP musí lépe pracovat s analýzou rizika – není možné, aby v intenzivně průmyslových areálech docházelo k pochybením. Stejně tak dostupnost a ochota pracovníků ČIŽP dorazit na místo a být aktivně spolupracující osobou v případě řešení havárie musí být daleko rychlejší a kompetentní.

Chybí jasné rozdělení kompetencí, kdo je hlavní zodpovědnou osobou, a to i třeba v situaci, kdy havárie přesahuje území ORP či více krajů. Pokud se to ponechává na jednotlivých vodoprávních úřadech příslušných ORP, pak se ztrácí čas, operativnost a zodpovědnost za konkrétní kroky a zvolená řešení. Stejně tak je třeba dopracovat metodické postupy a ty v praxi ověřit a trénovat.

Dále je třeba na vybraných místech našich řek naistalovat jednoduchá monitorovací zařízení, která by snímala změny např. pH a elektrovodivost, a tyto údaje by se trvale archivovaly. Údaje by měly být přístupné ČIŽP a Hasičskému sboru.

Pro obdobné havárie lze také doporučit případné zvážení vyhlášení krizového stavu.

6. Závěr

S ohledem na mimořádnou situaci na významném vodním toku Bečva s masivním úhynem ryb mělo být prováděno již dne 20. 9. 2020 ofenzivní šetření k původci znečištění ze strany inspektora OI ČIŽP Brno v součinnosti s vodoprávním úřadem a Policií ČR. Ze zprávy

interního auditu vyplývá informace, že OI ČIŽP Brno upozornilo pracovníka vodoprávního úřadu Valašské Meziříčí na blízkost společnosti DEZA, a. s., a že je potřeba odebrat vzorky od místních vyústění do řeky Bečva, ke kterému však nebylo přistoupeno. ČIŽP rovněž selhala v časném zahájení řízení podle zákona o ekologické újmě.

Vyšetřovací komise konstatuje, že selhání spatřuje nejen v postupu příslušných orgánů (zejména ze strany ČIŽP), ale i v koordinaci odběru vzorků a jejich následné analýze, když nedošlo k dostatečnému odběru vzorků nad místem výskytu úhynu ryb a vůbec u vyústění do toku Bečvy. Vyšetřovací komise proto považuje za nutné vypracovat příslušné metodické pokyny, zajistit změnu legislativy, zpracovat seznam vyústění a zajistit součinnost laboratorů. Vyšetřovací komise se proto vyjádřila i k připravovanému návrhu novely vodního zákona.

Ekologická havárie na řece Bečvě kromě samotných dopadů na řeku a celý ekosystém přinesla řadu vážných skutečností, které poukazují na mnoho podstatných nedostatků v činnosti dozorových orgánů, drobných či vážnějších pochybení až po zásadní nedostatky v současné legislativě. S ohledem na výše uvedené by bylo vhodné v příštím volebním období Poslanecké sněmovny tuto komisi opět zřídit, dát pro její činnost další časový mandát, aby mohla komise detailněji svoji práci dokončit.

Smyslem vyšetřovací komise není, nebylo a nebude nahradit práci Policie ČR, státního zastupitelství a soudu. Uplynulé dva měsíce činnosti komise ukázaly, že zde je roky stav, který nebyl doposud řešen, a nebylo na něj upozorňováno. Ani nyní po havárii, která se odehrála před rokem, nedošlo k žádným systémovým změnám, které by v budoucnu vedly k výraznému snížení rizika a předcházení podobným možným ekologickým haváriím. Proto má práce obdobné komise i v budoucnu smysl. Ve svých výstupech by byla motorem k tomu, aby se legislativní a další změny v činnosti jednotlivých ministerstev, úřadů, dozorujících organizací a dalších složek výrazně zlepšily.

7. Použité zkratky

ČIŽP – Česká inspekce životního prostředí

HZS – Hasičský záchranný sbor

KHS – krajská hygienická stanice

KÚ – krajský úřad

IZS – integrovaný záchranný systém

MěÚ – městský úřad

OK – Olomoucký kraj

OI – oblastní inspektorát

PČR – Policie České republiky

PS PČR – Poslanecká Sněmovna Parlamentu České republiky

VAK – Vodovody a kanalizace

VK Bečva / vyšetřovací komise / komise – Vyšetřovací komise k ekologické katastrofě na řece Bečvě

VM – Valašské Meziříčí